

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Кафедра управління земельними ресурсами

НАЛИВАНА АЛІНА КОСТЯНТИНІВНА

«Аналіз управління землями природно-заповідного фонду в регіоні»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти другого (магістерського) рівня
галузі знань 19 «Архітектура та будівництво»
спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій»
за освітньо-професійною програмою «Землеустрій та кадастр»

Науковий керівник:
Белінська С.М., д-р екон. наук, професор

Рецензент:
Селін В.Г.
ФОП Селін Віктор Геннадійович

Миколаїв 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ЗЕМЕЛЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ.....	6
1.1. Теоретико-методичні засади управління землями природно-заповідного фонду.....	6
1.2. Законодавчо-нормативна база управління землями природо-охоронного фонду	9
1.3. Європейський досвід землекористування природно-заповідного фонду	11
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СТАНУ ЗЕМЕЛЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ.....	21
2.1. Сучасний стан земель природно-заповідного фонду	21
2.2. Режими користування землями природно-заповідного фонду	23
2.3. Основні завдання та пріоритети управління землями природно-заповідного фонду	34
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЯМИ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ.....	45
3.1. Шляхи підвищення ефективності управління землями природно-заповідного фонду	45
3.2. Екологічна політика та її реалізація	48
3.3. Напрямки поліпшення стану природно-заповідних земель в регіоні.....	51
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	55
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64

ВСТУП

Актуальність наукового дослідження структури природно-заповідних територій та їх місця та ролі у потенціалі території впливає з їх особливої цінності як природних комплексів, з високим ступенем ландшафтного та біологічного багатства, властивостями відновлювального функціонування. Природні території які не були зміненими або мало змінені антропогенною діяльністю на півдні України, залишилося дуже мало і більшість з них під охороною законодавчих указів, актів та постанов). Проте у дійсності природоохоронний статус земель порушується землевласниками та землекористувачами, що спричиняє порушення їх природного функціонування та зміни властивостей.

Існує гостра проблема потреби в поліпшенні ефективності та захисту земель природно-заповідного фонду України, що дозволить доцільно застосовувати землі природно-заповідного фонду для покращення стану середовища та дозволить збільшувати площу територій та кількість об'єктів природно-заповідного фонду України.

Питання необхідності управління землями природо-охороного фонду піднімали у своїх працях вітчизняні науковці : М.П. Стеценко, В.А. Онищенко, Т.В. Медина, Л.Г. Любинська, Л.В. Пархісенко, С.С.Комарчук, А.В. Подобайло, С.П. Романчук, О.В. Василюк, В.В. Горлачук, Ю. М. Грищенко, І.І. Дуднікова, О. Левицький, А. Ю. Якимчук, та багато інших

Та незважаючи на клопітливу працю науковців дане питання залишається відкритим до обговорення.

Вищезгадане і зумовило вибір теми дослідження, її основну мету та завдання.

Метою даного дослідження є узагальнення теоретичних основ формування, розвитку та управління земель природно-заповідного фонду, а також розроблення рекомендацій щодо ефективної експлуатації пошкоджених земель.

Аби досягти поставленої мети необхідне розв'язання таких завдань:

- проаналізувати законодавчу базу системи управління землями природно-заповідного фонду;
- розкрити зміст механізму управління заповідними землями;
- вивчити сучасні тенденції розвитку об'єктів ПЗФ;
- розкрити особливості відновлення зруйнованих або частково пошкоджених об'єктів ПЗФ в Україні;
- дослідити європейський досвід землекористування природно-заповідного фонду;
- обґрунтувати шляхи підвищення ефективності розвитку управління землями природно-заповідного фонду.

Об'єктом дослідження є процес управління використанням земель природо-охоронного фонду України.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні основи та практичні аспекти управління використанням земель природо-охоронного фонду України.

Методи дослідження. Теоретико-методичною основою наукового дослідження є опрацювання даних про управління використанням земель природно-заповідного фонду України. В ході дослідження використовувались такі методи, як наукові та емпіричні. Наукові методів, які були використані: аналіз та синтез (при дослідженні процесу управління використанням земель природно-заповідного фонду України); діалектичний та абстрактно-логічний метод (при обґрунтуванні теоретичні основ розвитку земель природно-заповідного фонду); та монографічний (при вивченні науково-дослідних праць вчених). Посеред емпіричних: метод статистичного та графічного аналізу (при опрацюванні статистичних та графічних даних).

Інформаційну базу дослідження склали Закони України, постанови Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України; статистичні дані Держгеокадастру України, Державного комітету статистики України; наукові

публікації вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали науково-практичних конференцій, результати власних напрацювань.

Наукова новизна одержаних результатів. Результати виконаного дослідження вирішують теоретико-прикладну задачу щодо обґрунтування пріоритетних напрямків відновлення системи землекористування в Україні.

Найвагоміші наукові результати полягають у наступному:

удосконалено:

- процес розвитку земель природо-охороного фонду в рамках міжнародної співпраці, який на відміну від існуючого є сукупним досвідом провідних країн Європи;

дістали подальшого розвитку:

- система раціонального використання пошкоджених земель в структурі природно-заповідного фонду

Практичне значення одержаних результатів. Основні теоретико-методичні положення роботи, висновки та рекомендації можуть бути використані у практичній діяльності місцевих органів Держгеокадастру України, органів виконавчої влади, фізичних та юридичних осіб, зокрема сільськогосподарських виробників.

Особистий внесок. Наукові положення, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, є самостійною науковою пропозицією, в якій викладено авторські розробки щодо розвитку та узагальнення теоретико-методичних основ щодо узагальнення теоретико-методичних основ структурних компонентів відновлення системи землекористування в Україні.

Обсяг та структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 69 сторінок, з них 61 сторінок – основного тексту. Матеріали роботи містять 2 таблиці. Список використаних джерел нараховує 60 найменування.

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ЗЕМЕЛЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

1.1. Теоретико-методичні засади управління землями природно-заповідного фонду

Відповідно до Земельного кодексу в землі природно-заповідного фонду включаються природні заповідники, національні природні парки, біосферні заповідники, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятники природи, заповідні урочища, об'єкти штучного походження (ботанічні сади, дендрологічні та зоологічні парки)[36].

Природні заповідники представляють відносно великі природно-територіальні комплекси, які виключені з господарського використання з метою: збереження та відновлення в природних умовах особливо цінної фауни та зникаючої флори; збереження унікальних та цінних об'єктів неживої природи (печери, водоспади, мінеральні джерела, карсти тощо); збереження науково-дослідних робіт та культурно-просвітницьких цілей екосистем, не порушених господарським впливом, як еталонів природи; охорони всього природного розмаїття типових та цікавих з географічної, естетичної точок зору ландшафтів різних природно-географічних зон країни[4].

Національні природні парки займають відносно велику територію, яка переважно складається з кількох екосистем, які не зазнали (або мало зазнали) змін у результаті господарської діяльності людини, де забезпечується охорона флори та фауни або геоморфологічних систем, особливо цінних з наукової, освітньої, виховної та рекреаційної точок зору. Це може бути також територія, цікава у ландшафтному відношенні. Тому не випадково у національних парках виключають із природокористування землі цінні з екологічної, геоморфологічної та естетичної точок зору. Населення ж за дотримання відповідних вимог може відвідувати національні парки для відпочинку, задоволення культурно-естетичних потреб. Прикладом національних парків може бути Шацький національний природний парк. Згаданий вище

Національний природний парк, як і "Асканія-Нова", Чорноморський та Карпатський, поповнив мережу біосферних заповідників ЮНЕСКО і став шостим біосферним заповідником у світі[11].

Регіональні ландшафтні парки (ландшафтні заказники) – це відносно великі територіальні комплекси, що відрізняються високим ступенем естетичності природних та слабоокультурених ландшафтів (включно з агрокультурними), сприятливими для рекреації кліматичними умовами, зручним транспортним зв'язком та придатністю для організації масового відпочинку та туризму. Такі парки виконують рекреаційну, туристичну, краєзнавчу та інші функції. Вони дозволяють звільнити від масового відвідування заповідники та національні парки, хоча за своїми перевагами їм не поступаються.

Замовники природи створюються з метою охорони та відтворення окремих цінних компонентів природних екосистем, генофонду рослинного та тваринного світу. Замовники природи в залежності від поставлених перед ними завдань можуть мати тимчасовий характер. Відповідно до термінів рекомендованого режиму можуть мати регіональне чи загальнодержавне значення.

Пам'ятки природи – територіально невеликі ділянки (до 2 га) чи окремі об'єкти живої чи неживої природи. Визначні пам'ятки діляться на ботанічні, геологічні, геоморфологічні, спалеологічні, ботаніко-зоологічні тощо. Пам'ятки природи мають переважно регіональне значення та охороняються відомствами та організаціями, на території яких вони розміщені. Щоправда, особливо цінні пам'ятки природи може мати загальнодержавне підпорядкування[8].

Заповідні території (заповідники) створюються на невеликих територіях (2-100 га) з метою збереження унікальних екосистем і об'єктів неживої природи, що мають наукову, господарську або культурно-естетичну цінність. Як і природні пам'ятки, заповідні урочища поділяються на ботанічні, зоологічні,

гідрологічні, геологічні, геоморфологічні, спалеологічні, ботаніко-зоологічні та ін. їх охорона здійснюється тими спорудами, на території яких вони розташовані.

Природні об'єкти штучного походження (ботанічні сади, дендрологічні та зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва) є результатом праці людини і мають велике народногосподарське значення. Наприклад, ботанічні сади містять унікальні колекції рослин з усього світу. У дендропарках зберігаються цінні дендрологічні ресурси з різних континентів світу. Експурсійні парки садово-паркового мистецтва є відмінним зразком паркоустрою та озеленення міст. Прикладом таких парків є всесвітньо відомі Софіївський парк в Умані (Черкаська обл.), Стрийський - у Львові, Олександрійський - у Білій Церкві тощо[24,с.36].

Зоологічні парки - це території, де створюються експозиції рідкісних, екзотичних і місцевих видів тварин, вживаються заходи щодо збереження їх генофонду, вивчення дикої фауни та розробки наукових основ її розведення в неволі.

До земель іншого природоохоронного призначення відносяться водно-болотні угіддя, які є специфічним природним утворенням, що виконує роль гідрологічного та кліматичного регулятора відповідної території. Болота виконують газорегулюючу функцію, внаслідок чого рівень кисню в нижніх шарах атмосфери залишається стабільним.

Таким чином, аналіз мережі природно-заповідних територій дозволяє зробити висновок, що вони розташовані із золотим фондом природи. З цього випливає важливість ефективного управління цими територіями, яке дозволить контролювати їх стан, не допускати їх незворотних змін, при яких екосистеми не зможуть відновитися.

1.2. Законодавчо-нормативна база управління землями природоохоронного фонду

Виходячи із землеустрою та інших природоохоронних цілей природно-заповідного фонду, пріоритет надається Закону України «Про природно-заповідний фонд», Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», земельному, водному, лісовому законодавству тощо, спеціальним законам та нормативним документам. .

Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та «Земельного права» Кабінет Міністрів України та органи місцевого самоврядування здійснюють державне управління територією та зонами охорони та використання об'єктів природно-заповідного фонду. Державне управління.

Міністерство екології та природних ресурсів є спеціальним уповноваженим органом країни з питань організації фонду, охорони та використання природно-заповідного фонду. 13 березня 1995 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про утворення Головної дирекції національних парків і заповідників» з метою оперативного управління фондом природно-заповідного та іншого заповідного призначення землями природно-заповідного фонду. . », до завдань якого входить [1]:

- забезпечення реалізації державної політики щодо охорони, розвитку та ефективного використання природних і біосферних заповідників, національних природних парків, територій та інших категорій об'єктів заповідного фонду;

- управління справами безпеки в Україні;

- державне управління у сфері збереження, відтворення та регулювання використання природних ресурсів у межах території та об'єктів природно-заповідного фонду, впровадження важелів економічного стимулювання, їх охорона;

- координація діяльності у цій галузі;

- організація, проведення та координація роботи щодо збереження унікальних і типових природних комплексів та об'єктів особливого природоохоронного, наукового, естетичного, рекреаційного та іншого значення..

Головне управління у своїй діяльності керується Положенням про Головне управління національних парків і заповідників Міністерства безпеки України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.2017 № 13. 170. 1995. Спеціальні підрозділи Міністерства екології та природних ресурсів України та його місцевих установ із забезпечення території та об'єктів державного фонду природно-заповідного фонду. Ці відділи є спеціалізованими відділами, включаючи відповідні наукові відділи, відділи безпеки, економічні відділи та інші відділи[12].

Управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду, на яких не створено спеціальних установ управління, здійснюють підприємства, установи та організації, яким ці території та об'єкти довірені.

Крім того, статтею 13 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» передбачено участь об'єднань громадян в управлінні територією та об'єктами природно-заповідного фонду. Його статутом визначено, що об'єднання громадян, які здійснюють діяльність у сфері охорони навколишнього природного середовища, мають право брати участь в управлінні територією та об'єктами природно-заповідного фонду шляхом::

- внесення пропозицій щодо організації нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду, забезпечення їх охорони,

ефективного використання та відтворення природних комплексів та об'єктів;

- сприяння державним органам у їх діяльності в цій сфері;

- участь в установленому порядку у проведенні екологічної експертизи об'єктів, що негативно впливають або можуть негативно впливати на стан територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- участь у здійсненні контролю за дотриманням режиму таких територій та об'єктів;

- здійснення інших заходів, передбачених їх статутом відповідно до законодавства України.

1.3 Європейський досвід землекористування природно-заповідного фонду

Фонди природно-заповідного фонду на території сучасної України почали формувати задовго до здобуття незалежності, але лише у 2000 році, згідно з Державною програмою формування національної екомережі України на 2000-2015 роки, почали активно збільшувати площі природно-заповідного фонду, який у 2015 році займав 3,803 млн га (5,8% від загальної площі України), хоча планом передбачено збільшення площі до 10,4% від загальної площі країни. Незважаючи на провал плану, розмір території ПЗЗ України збільшувався в середньому на 100 тис. га на рік до 4,418 млн га в 2020 році, що еквівалентно 6,77% від загальної площі України. Динаміка територіально-фізичного зростання природно-заповідного фонду України є повільною, але стабільною[28, с 254].

Структура природно-заповідного фонду України складається з двох типів об'єктів - це природні території та об'єкти та штучно створені об'єкти. До природних територій та об'єктів належать природні та біосферні заповідники, державні парки природного та регіонального ландшафтів, заповідні території, пам'ятки природи та заповідні урочища, які складають 71,33 % загальної території фонду природно-заповідного фонду України.

Майже 98% природно-заповідних фондів європейських країн зосереджено в спеціальних екологічних мережах. Екомережа — комплексний тип природної територіальної системи, до функцій якої входить підвищення продуктивності та охорона ландшафтів і біорізноманіття, обмеження господарської діяльності, поліпшення стану навколишнього середовища,

об'єднання територій і природних об'єктів для об'єднання заповідників у мережу. Тому доцільно досліджувати землекористування природно-заповідних територій європейських країн саме з точки зору екологічної мережі.

У першій половині 1990-х років постала нагальна потреба у формуванні екомережі.

Причиною цього є роздробленість заповідників, що призводить до деградації їх територій. Проте концепція ізольованих природоохоронних територій не може забезпечити біологічне ландшафтне та історико-культурне різноманіття, тому екологічні коридори та інші компоненти доповнюються, щоб з'єднати екологічні ядра (територію та об'єкти природно-заповідного фонду), згладжуючи ефект їх острівної замкнутості.

У європейських країнах через високу густоту населення, високий рівень промислового розвитку, розвинену транспортну мережу та розвинуте сільське господарство мало «природних територій», придатних для організації охоронних об'єктів, які стануть каркасом екологічних мереж. Щоб зберегти основні функції екосистем і ландшафтів, дві третини території необхідно підтримувати в природному стані, тоді як у Європі охороняється близько 20 відсотків території.

У 1993 році група голландських дослідників вперше запропонувала ідею європейської екологічної мережі на конференції «Збереження європейської природної спадщини шляхом створення загальноєвропейської екологічної мережі». Сьогодні це головний визначальний елемент загальноєвропейської стратегії збереження біорізноманіття, схваленої на зустрічі міністрів охорони навколишнього середовища 55 європейських країн, що відбулася в Софії в жовтні 1995 року. До них належить Україна, яка бере активну участь у формуванні національної екомережі та розширенні території та об'єктів природно-заповідного фонду[4, с.119].

Країни-учасниці висували власні плани створення екологічної мережі, брали участь в обговоренні модифікації та модифікації планів інших

учасників. До таких великих європейських країн належать Іспанія, Німеччина, Бельгія, Велика Британія, Чехія тощо. У таблиці 1 коротко представлено плани великих європейських країн щодо створення екологічних мереж.

№	Країна	Назва програми	Дата створення	Загальна площа	
				В млн га	У % від площі країни
1	Польща	Національна екологічна мережа «ECONET»	1995	14,4	46
2	Іспанія	Природоохоронна екологічна мережа	1994	13,7	27
3	Словаччина	Концепція територіальної системи екологічної стабільності (ТСЕС)	1992	1,0	21
4	Німеччина	Мережа цінних середовищ існування	1995	11,8	33
5	Бельгія	Зелений каркас	1995	0,9	31
6	Велико-британія	Екологічна мережа (UKBiodiversityActionPlan)	1993	6,3	26
7	Нідерланди	Головна екологічна структура (каркас)	1995	0,7	17
8	Чехія	Концепція територіальної системи екологічної стабільності (ТСЕС)	3 1970-х	2,2	28

Таблиця 1. Екологічні мережі провідних країн Європи

Розглянемо кожну країну докладніше. Одним з головних елементів участі Іспанії в програмі створення екомереж є захист території від опустелювання. Опустелювання – складний процес, зумовлений багатьма факторами, а саме:

- екстенсивний напівпосушливий клімат, сезонна посуха, екстремальна мінливість опадів і раптові проливні дощі;
- бідні ґрунти з вираженою схильністю до різних видів ерозії;
- нерівна місцевість з крутими схилами і різноманітними ландшафтами;
- втрата лісового покриву внаслідок пожеж і рубок;
- криза традиційного сільського господарства, що супроводжується занедбаністю земель, деградацією структури ґрунту та охорони вод;
- періодична нераціональна експлуатація ресурсів підземних вод, хімічне забруднення та засолення водоносних горизонтів;
- концентрація економічної діяльності в прибережних районах через зростання міст, промислової діяльності, туризму та зрошувального землеробства чинить величезний тиск на природні ресурси узбережжя.

Поєднання людських факторів і процесів, таких як інтенсифікація землекористування, посуха, різні види ерозії, лісові пожежі, надмірна експлуатація водоносних горизонтів, створює інший ландшафт або типовий сценарій опустелювання в Іспанії. Таким чином, Іспанська екологічна мережа, яка бере участь у програмі з 1994 року, вже включає 1467 об'єктів спільноти, схвалених Європейською комісією, і 644 спеціальні охоронювані території, що охоплюють загальну площу понад 210 000 квадратних кілометрів, або близько 27% національної території. Порівняно з 1994 роком заходи, вжиті для створення екологічних мереж у рамках вищезгаданого плану, дозволили Іспанії зменшити територіальне опустелювання на 37% шляхом визначення території як особливо охоронюваної території.

Наступною європейською країною, яка почала формувати екологічні мережі, стала Бельгія. Причини: високий рівень урбанізації та нераціональне використання земель, які мали бути визначені як ключові природоохоронні території.

Основна частина сільської місцевості зараз є передмістям. Цей процес у минулому був погано контрольований і не враховував загального планування

території. Густа мережа доріг, каналів та інтенсивне сільське господарство значно посилюють фрагментацію та ізоляцію природних територій.

Процеси деградації тісно пов'язані з діяльністю людини, а саме сільським господарством: водна та вітрова ерозія та оранка, ущільнення, зменшення вмісту органічного вуглецю та біорізноманіття ґрунту, засолення та забруднення ґрунту (важкими металами та пестицидами або надлишком нітратів та фосфатів). Ці процеси демонструють необхідність захисту, підтримки та покращення якості ґрунту. Ступінь деградації ґрунту залежить від властивостей ґрунту та ґрунтоутворюючих факторів, таких як клімат, землекористування та управління ґрунтами.

Бельгія знайшла вихід із цієї ситуації, реалізувавши програму «Зелені рамки», основною метою якої є створення екологічної мережі, що складається з чотирьох категорій охорони навколишнього середовища (основні природоохоронні території, території природного розвитку, екологічні коридори та буферні зони). Сьогодні екологічна мережа Бельгії охоплює площу близько 950 000 гектарів, що еквівалентно 31% загальної території країни[9].

У свою чергу, екологічна мережа Нідерландів складається з основних природних типів та екологічних коридорів. Формування екомережі планується здійснювати протягом 30 років, починаючи з 1995 року. Збалансований розвиток мереж підтримки державної політики, спрямованих на усунення або мінімізацію негативних зовнішніх ефектів у ключових регіонах. Таким чином голландська екологічна мережа охопить 700 000 гектарів – 17% території країни, з яких 130 000 гектарів будуть природними екосистемами, а решта – напівприродними або багатофункціональними. Уряд Нідерландів затвердив схему національної екологічної мережі, в якій визначено цільові типи природи. Зонування та зонування мережі включено до регіональних планів і затверджено в кожній провінції, а деталі екомережі включені до місцевих планів землекористування. Нідерландська екологічна мережа включає:

- заповідники та ліси;

- території, включені до Закону про охорону природи Королівства Нідерландів;
- території ландшафтної спадщини;
- національні парки, долини річок, інші великі водойми та прибережні райони Північного моря.

Слід зазначити, що концепція екологічної мережі в Нідерландах має тенденцію поділяти різні форми землекористування. У малонаселених районах можна вживати більш ефективні природоохоронні заходи, ніж у густонаселених. Застосування цієї концепції вже дає перші результати в польових умовах — тривають перші проекти відновлення середовища існування. Найбільш чітка реалізація екомереж відбувається за рахунок екологічних коридорів долин приток річок, естуаріїв, які об'єднують ізольовані біотопи.

У Німеччині планування екологічної мережі приймається на політичному рівні. На сьогоднішній день План екосистеми розроблено на основі Плану мережі оселищ, який підтримано для інтеграції в інші плани, зокрема: плани збереження місцевих ландшафтів, плани розвитку лісового господарства та сільського господарства. У Німеччині останній є сектором, який найбільше впливає на вимирання видів.

Наслідки інтенсифікації сільського господарства визначено джерелами небезпеки для деградованого та нецільового використання земель, а також видів, що знаходяться під загрозою зникнення (72% червонокнижних видів). Цей прагматичний підхід являє собою координацію всього планування, пов'язаного зі збереженням природи, на державному рівні. Цей підхід вважається основою для прийняття рішень щодо охорони та відновлення цілісності природних ландшафтів.

Великобританія розробила План дій Великобританії з біорізноманіття та представила його на Маастрихтській конференції з охорони природи в 1993 році. План передбачає створення близько 500 тис. га особливо охоронюваних

територій і приведення 75 відсотків існуючих заповідних територій до «безпечного стану». Ефективну роботу проекту забезпечують 4 кроки, а саме:

- стабільність мережі буде регулярно оцінюватися;
- будуть визначені можливі заходи для підвищення цієї сталості, наприклад, посилене управління окремими ділянками Території або запровадження агроекологічних схем;
- ефективність цих заходів буде оцінена з точки зору прогнозованих результатів і скоригована для підвищення ефективності;
- будуть реалізовуватися найбільш економічно ефективні дії та контролюватися їх ефективність.

План збереження ландшафту та біорізноманіття також передбачає відновлення потенційно важливих територій. План потребує погодження не лише в Департаменті охорони природи, а й у державних органах: земле- та лісокористувачах. Обґрунтування стратегії Великої Британії дещо відрізняється від стратегії інших європейських країн, але, як і в Європі в цілому, вона базується на створенні мережі природних заповідників, об'єднаних коридорами.

Концепція територіальної екологічно стабільної системи (TSES) була створена в Чехії ще в 70-х і 80-х роках і є однією з перших концепцій екологічної мережі в світі. Її було включено до Закону № 114/1992 Національних зборів Чехії, що забезпечило його законодавчу основу. Концепція поєднує природничі наукові методи (біорізноманіття, представлення, просторові параметри), вдосконалені на регіональному рівні за допомогою біогеографічного поділу Чеської Республіки, незважаючи на деякі проблеми застосування, і створює ландшафти культурного, економічного використання, тобто землекористування метод планування.

Поступово TSES вдалося закріпитися в плануванні землекористування та комплексній консолідації земель.

Скелет TSES складається із секцій (компонентних секцій), спеціально розподілених відповідно до функціональних і просторових критеріїв, щоб

система сприяла збереженню біорізноманіття та захисту природних процесів і ландшафтів, як економічно, так і густонаселених територій, і підтримувала багато аспекти використання ландшафту. У Чехії сучасний етап має загальну площу 21 525 км² (з них міжрегіональний - 12 612 км², регіональний - 5867 км² і місцевий - 3046 км²)[14].

ТСЕС є одним із найпотужніших правових інструментів охорони природи та ландшафтів. Це дозволяє створювати та підтримувати природні чи неприродні мережі екосистем у трьох відповідних масштабах. Однак слід зазначити, що цей потенціал був додатково підкріплений зобов'язанням органів просторового планування включити ТСЕС як необхідну основу для документації із землеустрою. Незважаючи на те, що він майже на 100% розмежований, він все ще значною мірою нереалізований. Причини – відносини власності, недостатні стимули для ідеального господарювання з боку фермерів і муніципалітетів, недоліки методичного менеджменту з боку природоохоронних органів і органів планування територій.

TSES залишається основою екологічної мережі Чеської Республіки. На добре збережених територіях з хорошою структурою екологічної стабільності це основний інструмент для диференціації територіальної охорони та інтенсивності догляду. На територіях, де основи екологічної стабільності фактично не існують, це єдиний інструмент для встановлення ефективних взаємозв'язків частин із наближеними до природи екосистемами. TSES завершує територіальну охорону природи в Чеській Республіці як справжню екологічну мережу.

Національна екологічна мережа Польщі - "ECONET" була розроблена в 1995 році. Ініціатива створення Європейської екологічної мережі «ЕКОНЕТ» (European Ecological Network) була представлена на конференції в Маастрихті (грудень 1993 р.)[37].

Національна екологічна мережа «ЕКОНЕТ» — це велика просторова система вузлових територій, які найкраще збереглися з точки зору природи та репрезентації різних природних територій країни, з'єднаних між собою

екологічними коридорами, які забезпечують природну зв'язаність у системі. Мережа «ECONET» була розроблена на основі оцінки природи країни та оцінки розподілу видів, що знаходяться під загрозою зникнення, в екосистемах. Мережа складається з безперервної системи, структуру якої визначають вузлові зони та екологічні коридори на міжнародному та національному рівнях.

Мережа складається з 78 вузлових територій, у тому числі 46 міжнародних і 32 внутрішніх, що становить 31% території країни; 110 екологічних коридорів, у тому числі 38 міжнародних і 72 внутрішніх, що займає 15% території країни. Загальна територія мережі «ECONET» становить 46% всієї території Польщі[26].

Словацька національна екосистема була затверджена урядом у 1992 році. Складається з двох рівнів (регіонального та місцевого), він спрямований на збалансований розвиток країни та є складною просторовою структурою та її компонентами, пов'язаними природними та напівприродними екосистемами. Законодавство Словаччини в галузі охорони природи та охорони ландшафту в основному базується на системі природоохоронних територій. Однак між системою та мережею є принципова різниця. Система природоохоронних територій (спеціальних природних заповідників і ландшафтів у Словаччині) юридично визначає способи, можливості та обмеження використання територій (за категоріями територій) відповідно до їх цінностей. Ці обмеження встановлюються відповідним класом захисту (1-5). Прикладом є система Словацьких національних парків у північно-центральної Словаччині.

Навпаки, принцип екомережі полягає в охопленні всієї території країни. Її вузли (біоцентри), як правило, не пов'язані із законодавчим забезпеченням природоохоронної діяльності та охорони ландшафту на місцевому рівні, але є важливими складовими екомережі. Прикладом може бути постійне пасовище посеред інтенсивно використовуваного сільськогосподарського ландшафту, у цьому випадку діючи як місцевий біоцентр. Так само біологічний коридор –

це набір екосистем, які з'єднують біологічні центри. Як правило, це водні та наземні екосистеми.

Отже, Цінність вивчення процесу розвитку природно-заповідного фонду в рамках міжнародного співробітництва полягає в тому, що найбільші європейські країни раніше за Україну почали будувати екологічні мережі та успішно втілювали національну концепцію охорони природи. За цей час вони визначили ідеальні правові аспекти, особливості регулювання, збереження та використання цих заказників та об'єктів.

Україна, як європейська держава, на законодавчому рівні та в практичній діяльності сприяє подальшим змінам у формуванні загальноєвропейської екомережі як частини території європейських країн із статусом природного або частково зміненого ландшафту відповідно до рекомендацій Загальноєвропейської стратегії збереження біо- та ландшафтного різноманіття Єдиний простір. На основі формування та розвитку власної екомережі та природно-заповідних фондів моя країна вивчила та активно застосовувала досвід європейських країн щодо здійснення спеціальної охорони та формування єдиної регіональної системи, включно з туристичними об'єктами, лікувально-рекреаційні, рекреаційні, водоохоронні, заповідні та інші види територій і об'єктів.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЯМИ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

2.1. Сучасний стан земель природно-заповідного фонду

Заповідна справа має багато питань без відповідей. По-перше, це вдосконалення законодавчої бази щодо природно-заповідних фондів. Фахівці заповідної галузі порушили питання посилення системи охорони природних заповідників та південних національних парків, біосферних заповідників та інших об'єктів природно-заповідного фонду. На жаль, через недосконалість природоохоронного законодавства багато заповідників, не кажучи вже про інші об'єкти природно-заповідного фонду, є лише на папері. Деякі заповідники та національні парки перетворено на зразкові колгоспи, лісгоспи, рибні, мисливські угіддя та бази відпочинку.

Екотуризм та ідеологія комерційної експлуатації природних ресурсів, заповідників та інших об'єктів природно-заповідного фонду завдали значної шкоди природоохоронному бізнесу в Україні. Деякі експерти вважають, що подальше зміщення об'єкта природно-заповідного фонду може призвести до повторення ситуації 1951 року, коли за Законом Радянського Союзу «Про заповідну територію» було закрито 88 із 128 заповідних територій, у тому числі й України. Помітною проблемою бізнесу є відсутність державного фінансування заповідників і національних парків, а також відсутність національної системи підготовки кадрів для заповідників і національних парків, тому на посади керівників заповідного фонду часто потрапляють люди без необхідної освіти.[57]

Інша проблема полягає в тому, що заповідники та національні парки підпорядковуються різним міністерствам, деякі з яких не мають відношення до природоохоронної справи, наприклад, Державному управлінню справами

Президента України Президента України. Застарілою проблемою є практика впровадження заходів регулювання в заповідниках – регулювання санітарних рубок лісу, сінокосу, окремих популяцій тварин, що призводить до зниження якості інформаційних ресурсів заповідників та екологічної шкоди. до охоронюваних екосистем.

Станом на 1 січня 2022 року до складу Миколаївського обласного природно-заповідного фонду входить 151 об'єкт, з них 8 загальнодержавного рівня та 143 – місцевого. 23 території входять до складу інших об'єктів природно-заповідного фонду і категорія не змінюється. (Дані наведено у таблиці 2)

Фактична загальна площа природно-заповідного фонду становить 77874,53,1 га, що становить 3,17 % від загальної площі території області.

№	Категорія об'єкту ПЗФ	Кількість, шт.
1	Біосферний заповідник	1
2	Національний природний парк	2
3	Регіональний ландшафтний парк	5
4	Заказники	65
5	Заповідні урочища	13
6	Пам'ятки природи	43
7	Зоологічний парк	1
8	Природні заповідники	1
9	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	19
10	Всього	151

Таблиця 2. Розподіл територій та об'єктів ПЗФ за категоріями у Миколаївській області

Співвідношення природних і штучних об'єктів у різних категоріях значно відрізняються. Більшість біосферних заповідників, національних природних парків, заказників і регіональних ландшафтних парків орієнтовані на природу. Заповідники — це здебільшого природні ландшафтні комплекси або їх компоненти, подібні — пам'ятки природи. Майже 90 відсотків техногенних ландшафтних комплексів, що входять до складу природно-заповідного фонду, становлять лісові ділянки. Лісові заказники, заповідні території являють собою посаджені ліси. Більшість гідрологічних запасів представлена водосховищами. Невід'ємною частиною ландшафту поселення були пам'ятки садово-паркового мистецтва та деякі пам'ятки природи (комплексні та ботанічні).

Новоствореними територіями природно-заповідного фонду є чотири заповідні території місцевого значення: Ландшафтний – «Балка Глибока» (126,8713 га), «Райдолинський степ» (296,2188 га), «Черталківський 2» (170,8598 га) та птахів – «Веселинівські плавні» (216,08 га). Їх створили у 2021 році у Вознесенському районі Миколаївської області[44, с. 101] .

2.2 Режими користування землями природно-заповідного фонду

Режим території природно-заповідного фонду. Щоб розкрити сутність управління природно-заповідним фондом, насамперед необхідно пам'ятати, що землі природно-заповідного фонду є ядром природно-ресурсного «екологічного каркаса».

Це наклало відповідний відбиток на моделі використання цих територій. По-перше, суб'єкт господарювання повинен заборонити будь-яку господарську діяльність, яка суперечить цільовому призначенню заповідної території, порушує природний розвиток процесів і явищ або створює загрозу шкідливого впливу на її природні комплекси та об'єкти, тобто.:

- будівництво будівель, доріг, прямих та інших об'єктів руху і зв'язку, розведення багать, облаштування місць масового відпочинку, стоянок, доступ і проїзд сторонніх осіб, утримання домашніх тварин, пересування механічних транспортних засобів, не пов'язані з охоронною діяльністю - крім доріг загального користування, лісогосподарської техніки, літаків і вертольотів, що здійснюють польоти на висоті нижче 2000 метрів над землею, літаків над територією охоронних територій для подолання звукового бар'єру та інших видів штучного шуму.

- геологорозвідка, розробка корисних копалин, руйнування ґрунтового покриву та гідрологія, застосування хімічних засобів, усі види лісокористування, збір трав, лікарських та інших рослин, квітів, насіння, жуйних тварин, випас худоби, полювання. А також знищення тварин і птахів, порушення умов їх розселення, гніздування, інших видів використання рослинного і тваринного світу, що призвело до порушення природного комплексу.

З метою охорони природного угруповання в природному заповіднику відповідно до проектів планування та охорони природних угруповань дозволяється проведення науково-дослідних та інших робіт:

- Відновлювальні роботи на порушених землях корінних природних комплексів та заходи щодо запобігання змінам природних комплексів на заповідних територіях внаслідок впливу людини - Відновлення гідрологічного стану, охорона та відновлення історично сформованої флори і видів рослин. і зникаючих тварин;

- проводити протипожежні та санітарно-гігієнічні заходи, не порушуючи заповідного режиму; споруджувати в установленому порядку будівлі та інші об'єкти, необхідні для виконання завдань, покладених на охоронну територію; збирати колекції та інші матеріали, виконувати роботи, передбачені довгострокова стаціонарна науково-дослідна програма, проводити еколого-освітню роботу. У разі потреби проектом планування території заповідника та охорони його природних комплексів може бути передбачено відведення для

господарських потреб заповідника та його обслуговуючого персоналу ділянок у сіножатях, садах, розміщення пасік тощо.

Проекти організації території природно-заповідного фонду та охорони його природних комплексів розробляються спеціалізованими проектними організаціями та затверджуються Міністерством екології та природних ресурсів України.

З метою ліквідації наслідків аварій та стихійного лиха, які безпосередньо загрожують життю людей та руйнуванню заповідних природних комплексів, за рішенням управління фонду природно-заповідного фонду вживаються спеціальні невідкладні заходи [27, с. 4].

На відміну від заповідників, територіальний режим біосферних заповідників передбачає диференційований режим охорони, відтворення та використання природних комплексів відповідно до функціонального зонування:

- природоохоронні території, у тому числі території, спрямовані на охорону та відновлення найбільш цінних природних комплексів і генофондів рослинного і тваринного світу, найменш порушених антропогенним фактором. Ці режими базуються на вимогах, встановлених для природних заповідників;

- буферні зони включають території, відведені для запобігання негативному впливу на заповідні зони господарської діяльності на прилеглих до них територіях. Його система та послідовність створення визначаються відповідно до положення про резервний фонд природно-заповідного фонду;

- До антропогенних ландшафтних територій належать території традиційного землекористування, лісокористування, водокористування, населені пункти, місця відпочинку та інші види господарської діяльності.

У межах біосферних заповідників можна виділити регульовані заповідні території, у тому числі регіональні ландшафтні парки, заповідні території, що відповідають вимогам охорони.

Наукові дослідження, екологічний моніторинг та інші заходи в Біосферному заповіднику здійснюються з урахуванням міжнародних програм.

Управління національними природними парками насамперед має забезпечити виконання таких основних завдань:

- зберігання цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів;

- створювати умови для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з дотриманням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів;

- проводити наукові дослідження природних комплексів та їх змін в умовах рекреаційного використання;

- проводити екологічно-просвітницькі місії.

У національних природних парках з урахуванням природно-охоронних, оздоровчих, науково-дозвіллевих, історико-культурних цінностей природних угруповань та об'єктів та встановлення диференційованих моделей охорони, відтворення та використання за функціональними напрямками:

- заповідні території, спрямовані на охорону і відновлення найцінніших природних комплексів, режим яких визначається відповідно до вимог, встановлених для природних заповідників;

- зона відпочинку під наглядом, в якій здійснюється короткочасний відпочинок і оздоровлення мешканців, особливо огляд мальовничих і пам'ятних місць. Дозволяється прокладати на цій території туристичні маршрути та екологічні стежки та облаштовувати відповідні об'єкти, але основна мета лісозаготівель, промислового рибальства та полювання, ін. діяльність, яка може негативно вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної території;

- стаціонарні зони відпочинку - використовуються для розміщення відвідувачів парку в готелях, мотелях, кемпінгах та інших об'єктах;

- господарська зона, де здійснюється господарська діяльність

Діяльність, спрямована на виконання завдань, покладених на парк. До його складу можуть входити населені пункти, громадські об'єкти парку, землі інших власників і землекористувачів, що входять до складу парку, на яких ведеться господарська діяльність відповідно до загальних вимог охорони навколишнього природного середовища.

На території регульованих рекреаційних територій, закріплених рекреаційних територій і господарських зон забороняється будь-яка діяльність, яка спричиняє або може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища та зниження рекреаційної цінності території природних національних парків.

Організація рекреаційної діяльності в межах національних природних парків здійснюється спеціалізованими підрозділами управління парку та іншими підприємствами, установами та організаціями за погодженням з органом управління парком[57].

Зонування території національного природного парку, рекреаційна та інша діяльність на його території здійснюються відповідно до Положення про національний природний парк та Проекту організації території країни.

Такий територіальний поділ дозволяє:

- забезпечувати охорону унікальних природних об'єктів,
- розумний розподіл штучних навантажень,
- регулювання використання природних ресурсів,
- оптимізація роботи гарантійного сервісу.

Управління ландшафтних парків має забезпечити роботу:

- охорона цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів;

- створювати умови для ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах, дотримуючись режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів;

- сприяти екологічній освіті.

Території ландшафтних парків з урахуванням природно-охоронної, оздоровчої, наукової, рекреаційної, історико-культурної цінності природних комплексів та об'єктів, їх характеристик можна поділити аналогічно територіям природних парків, передбачених законодавством стан.

Проекти планування регіональних ландшафтних парків, охорони, відтворення та рекреаційного використання їх комплексів і природних об'єктів та порядок їх реалізації затверджуються державним органом, який приймає рішення про створення таких парків[42].

Основою територіального устрою фонду природно-заповідного фонду є обмеження або заборона діяльності, несумісної з цілями, визначеними Положенням про заповідний фонд. Вони дозволяють господарську, наукову та іншу діяльність, несумісну з метою та завданнями природоохоронної території.

Для охорони пам'яток природи та заповідних територій забороняється будь-яка діяльність, що загрожує природним процесам, що відбуваються в природних комплексах (деградація, зміна первісного стану території тощо).

Власники або користувачі цих територій зобов'язуються забезпечити свої системи охорони навколишнього середовища.

Великої уваги заслуговує система землекористування ботанічних садів. З метою забезпечення необхідного режиму та ефективного його використання виділяються зони регулювання диференційованого використання території ботанічного саду:

- експозиційна - відвідування дозволено в порядку, встановленому дирекцією Ботанічного саду;

- наукова - ця область включає колекції, дослідницькі сайти тощо. Право на відвідування мають лише працівники ботанічного саду, пов'язані з виконанням службових обов'язків, та спеціалісти інших установ, погоджені з управлінням саду. ;

- заповідна - відвідування заборонені, крім випадків проведення наукових спостережень;

- адміністративно-економічна.

Зонування території Ботанічного саду здійснюється відповідно до Положення про Ботанічний сад та Плану територіальної організації Ботанічного саду, який розробляється спеціалізованими науково-проектними органами та затверджується структурними підрозділами Ботанічного саду. Ботанічний сад є філією та затверджений:

- від Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України - про ботанічні сади загальнодержавного значення;

- Органами Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України - про ботанічні сади місцевого значення.

Існує багато моделей використання території парку, які використовуються так само, як і територія ботанічного саду. Тут також можна видалити території, які керують певною послідовністю землекористування в межах своїх меж. Є спільність і в процедурах складання, погодження та затвердження проектів територіальних організацій[35].

На території зоопарку заходи, які не належать занепокоєні виконанням покладених на них завдань і загрозливі для захисту сприятливих умов для життя цих паркових тварин. Завдання, яке стоїть перед зоопарком, вимагає виділення наступних зон:

- експозиційна, для стаціонарного утримання тварин;
- наукова, в яких ведеться науково-дослідна робота;
- рекреаційна, для організації розваг і обслуговування відвідувачів парку;
- господарські зони, на території яких розташовані допоміжні господарські об'єкти.

Зоопарки можуть включати допоміжні ферми, майстерні, зоомагазини, інкубатори, розплідники, розплідники тощо.

Розробляється проект організації території зоопарку

Спеціальна науково-програмна організація, затверджена установою, в якій розташований зоопарк, з:

- від Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України - про зоопарки загальнодержавного значення;

- установи Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України - про зоопарки місцевого значення.

Керівництво зоопарком здійснює спеціальний адміністративний відділ на чолі з директором. До таких адміністративних гілок належать відповідні наукові, охоронні, економічні та інші відділи.

На території парків - садів і пам'яток паркового мистецтва забороняється будь-яка господарська діяльність, що загрожує їх охороні. Орган управління парком повинен знати, що на його території можна організовувати екскурсії та масовий відпочинок, доглядати за насадженнями, у тому числі гігієнічними рубками, підтримувати композицію дерев, кущів, квітів, газонів тощо. У разі необхідності на його території може бути здійснено зонування відповідно до вимог ботанічного саду, а саме: виділення виставкових площ, наукових площ, заповідних зон та адміністративно-господарських зон.

Враховуючи актуальність охорони території та об'єктів природно-заповідного фонду, на прилеглих територіях створено заповідні території, розміри яких визначаються з метою проведення спеціальних обстежень ландшафтів і видів господарської діяльності на прилеглих територіях.

Спосіб використання землі в межах заповідної території залежить від її впливу на навколишнє середовище з урахуванням індивідуальних особливостей екосистеми заповідної території та території та об'єктів природно-заповідного фонду[8].

Отже, аналіз режиму використання земель природно-заповідного фонду дозволяє зробити висновок, що їх використання має відповідати правовому статусу території та об'єктів природно-заповідного фонду та спрямовуватися на охорону, використання та відтворення їх природних комплексів.

Важливість збереження земель рекреаційного призначення потребує поглиблення теоретичних і практичних висновків щодо ефективного управління цими землями. З цією метою необхідно зрозуміти та критично

подумати про те, що таке земля для цілей охорони здоров'я. відповідно до землі

Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» землі, які мають природні лікувальні властивості та використовуються або можуть використовуватися для профілактики захворювань і лікування людей, відносяться до земель рекреаційного призначення. Таким чином, важлива соціальна роль землі в охороні здоров'я покриває всі витрати на створення ефективних систем управління цими землями.

Важливість збереження земель рекреаційного призначення вимагає поглиблення теоретичних і практичних висновків щодо ефективного управління цими землями. Для цього необхідно зрозуміти та критично осмислити, що таке земля оздоровчого призначення. Відповідно до Земельного кодексу України та Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» до земель оздоровчого призначення відносяться землі, які мають природні лікувальні властивості та використовуються або можуть використовуватися для профілактики захворювань і лікування людей. . Таким чином, важлива соціальна роль землі в охороні здоров'я покриває всі витрати на створення ефективних систем управління цими землями.

Досвід управління землями рекреаційного призначення показав, що організаційні структури управління цими землями часто дублюють структуру управління землями природно-заповідного фонду. Але є певні відмінності. Враховуючи специфіку земель оздоровчого призначення, спеціальними уповноваженими органами з управління цими землями є Міністерство охорони здоров'я та Конфедерація профспілок України[25]/

Структурний склад цих земель є найважливішою ознакою, яка виділяє особливості землеустрою оздоровчого призначення. Йдеться про те, що до територіального складу лікувально-рекреаційних територій і курортів входять оздоровчі заказники та території, що потребує диференційованого управління цими землями. Відповідно до Положення про курорт, будь-які роботи, які

забруднюють ґрунт, воду та повітря в межах санітарно-охоронної зони курорту, завдадуть шкоди лісам та іншим зеленим насадженням, що призведе до розвитку ерозійних процесів та негативно позначиться на курорті. Природні лікувальні властивості краю і курортів. Проте в межах санітарного заповідника можуть проводитися оздоровчі та інші заходи, що створюють сприятливі умови для лікування та відпочинку.

Кабінет Міністрів України разом з МОЗ та Конфедерацією профспілок визначає межі зон оздоровлення курортів для курортів загальнодержавного та місцевого значення та визначає порядок їх використання в Україні. Водночас для курортів місцевого значення межі територій узгоджуються виконками кожного комітету. Ефективне проведення заходів із санітарної охорони земель створило умови для будівництва санітарно-захисної зони у трьох районах.

До першої зони (зони суворого режиму) належать територія виходу на поверхню мінеральних вод, родовища грязей, мінеральні озера та лимани, вода яких використовується в лікувальних цілях, пляжі та територія прибережної смуги та прилеглі пляжі з шириною не менше 100 метрів.

У зоні суворого регулювання дозволено гірничі та земляні споруди, пов'язані з природним видобутком корисних копалин, будівництво споруд (каптажів, насосних станцій, трубопроводів, резервуарів, кемпінгів, берегоукріплення, антикорозійні роботи, будівництво парків тощо).

Друга зона (заборонена зона) включає території надходження поверхневих і підземних вод до мінеральних джерел до поверхневих і лікувальних грязей, шахтних озер і лиманів, мілководних водотоків. Мінеральні і прісні води з поверхні беруть участь в утворенні мінеральних джерел; мінеральні джерела Природні та штучні сховища води та лікувальних грязей; території, на яких розташовані санаторно-курортні заклади та заклади відпочинку та де передбачається їх будівництво; парки, лісопарки та інші зелені насадження, які можуть бути пошкоджені правилами використання, встановленими в санітарного стану заповідника курорту не спостерігається. Забруднення, зміна складу або виснаження запасів

мінеральних вод і лікувальних грязей або погіршення стану навколишнього середовища курорту повним комплексом природних методів оздоровлення.

У межах другої зони забороняється будівництво об'єктів і споруд, не пов'язаних безпосередньо із задоволенням потреб населення, яке прибуває на курорти для лікування та відпочинку, а також гірничодобувні та інші роботи, не пов'язані з розвитком і благоустроєм курортів, зрошувальних територій і полів. поля заборонено. Підземна фільтрація, кладовища, скотомогильники, стада худоби, застосування отрутохімікатів для боротьби з бур'янами, шкідниками та хворобами рослин, розчищення зелених насаджень (крім рубки лісу та санітарної очистки) та інші види землекористування, що можуть призвести до деградації земель курортне природне лікування якості об'єктів.

Зона 3 (зона спостереження - зовнішні межі якої збігаються з межами курортного санітарного заповідника) охоплює всю територію формування рослинних і гідромінеральних ресурсів, насаджень, що оточують курорт, а також території, господарське використання яких не відповідає встановленим нормативам. правил курортного санітарного заповідника, може негативно вплинути на гідрологічний стан мінеральних вод і лікувальних грязей, санітарний стан курорту та кліматичні умови ландшафту[19].

У третій зоні дозволені всі види робіт без негативного впливу на природні лікувальні засоби та гігієну курорту.

Виконавчий комітет відповідного управління забезпечує дотримання правил санітарної охорони курорту. З цією метою виконавчий комітет ради доводить до відома жителів, підприємств, організацій та установ встановлені межі зон курорту та охоронних територій, а також режим використання земель кожної зони.

Санітарно-захисні заходи на курортах проводяться відповідними органами управління курортами та організаціями, які здійснюють управління санаторно-курортними установами, базами відпочинку та іншими об'єктами, розташованими на санітарно-захисній території.[35]

Проведення санітарно-епідеміологічних заходів на курортах контролюється органами та установами санітарно-епідеміологічного управління МОЗ України відповідно до Правил державного санітарного нагляду.

2.3 Основні завдання та пріоритети управління землями природно-заповідного фонду

Процес управління охороною навколишнього середовища для досягнення встановлених екологічних цілей потребує забезпечення цілеспрямованості та координації діяльності відповідних органів.

З цією метою розроблено та застосовано теоретико-методологічні підходи, які є основою формування та регламентації природоохоронної діяльності на всіх рівнях її здійснення.

Управління навколишнім середовищем базується на принципах, які відповідають цілям управління, виявлення зв'язків і відносин, що виникають у процесі управління. Вони є основою для створення органу управління, розподілу повноважень і завдань, пов'язаних з діяльністю органу управління.

Принципи управління природоохоронною діяльністю формулюються відповідно до екологічних закономірностей взаємовідносин суспільства і навколишнього середовища, а реалізуються відповідно до процесів, що відбуваються в цьому процесі[48].

Основні принципи управління природоохоронною діяльністю мають законодавчу основу та відображені у відповідних нормативних документах. З правової точки зору виділяють такі основні принципи управління у сфері охорони навколишнього середовища:

- забезпечувати законність регулювання у сфері;
- поєднання комплексного та диференційованого підходів в управлінні охороною навколишнього середовища;

- поєднання державного управління з самоврядуванням і державним управлінням у цій сфері;
- здійснення управління водозборами;
- здійснювати програмне забезпечення розробки та реалізації заходів у сфері охорони навколишнього природного середовища щодо забезпечення екологічної безпеки та раціонального використання природних ресурсів.

Принцип законності при здійсненні державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища означає, що органи управління та їх посадові особи у своїй діяльності зобов'язані дотримуватись норм законодавства, які визначають їх повноваження, порядок здійснення відповідного управління. рішення та надання інформації екологічного характеру. Органи державного управління повинні дотримуватися екологічних вимог щодо заходів, які вони вживають для забезпечення охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки та раціонального використання природних ресурсів.

Принцип поєднання комплексного та диференційованого підходів в управлінні охороною навколишнього природного середовища. Взаємозалежність природних ресурсів і нерозривний зв'язок природних процесів вимагають проведення єдиної науково-технічної політики в цій галузі, координації зусиль усіх органів управління, підприємств, установ, організацій і громадян у розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього середовища та використання природних ресурсів, для забезпечення екологічної безпеки. Комплексність передбачає всебічне врахування таких факторів, як екологія, економіка, технології та суспільство, які впливають на ефективність природоохоронних заходів[51].

Принцип поєднання автономії та державного управління у сфері державного управління та охорони навколишнього природного середовища. Вирішення екологічних проблем потребує спільних дій органів державної адміністрації та місцевого самоврядування. У цьому контексті при прийнятті на територіальному рівні рішень з окремих питань охорони навколишнього

природного середовища та забезпечення екологічної безпеки формується правовий механізм взаємодії органів державного управління з органами місцевого самоврядування та органами державного управління.

Принципи управління водозборами. Водний закон України передбачає, що державне управління у сфері використання водних ресурсів, охорони та відновлення природних ресурсів здійснюється за басейновим принципом. Його запровадження було зумовлене екологічним та економічним значенням вододілів, які можуть охоплювати територію кількох адміністративно-територіальних одиниць. У річкових басейнах замкнені кругообіги речовин, дифундують і накопичуються забруднювачі, розташовані виробничі потужності. Управління водозбором створює умови для управління всім водозбором, для збалансованого використання, охорони та відтворення водних ресурсів, запобігання порушенням умов формування стоку та наслідкам шкоди від води.

Завдання програмного забезпечення підтримують принципи формування та реалізації заходів у сфері охорони навколишнього середовища, забезпечення екологічної безпеки та раціонального використання природних ресурсів. Цей принцип є ключовим для даної сфери державного управління, що дозволяє пов'язати цілі і завдання охорони навколишнього середовища на певний період у майбутньому з конкретними організаційними, технічними, науковими та іншими заходами, спрямованими на реалізацію цих цілей і ресурсами (фінансовими). , матеріально-технічна) ланка) забезпечують ці заходи, а також установи, відповідальні за їх розробку та реалізацію. Принципи програмних завдань реалізуються шляхом підготовки Національного екологічного плану, розділу екологічної безпеки, охорони навколишнього середовища як частини Національного плану економічного і соціального розвитку країни та інших документів планування[31].

Крім того, принцип спільної відповідальності держави та громадян за охорону навколишнього середовища є важливим і з правової точки зору. Завдання держави полягає в тому, щоб кожен громадянин насолоджувався

якісним навколишнім середовищем, добровільно та сумлінно дотримуючись норм, які захищають його складові.

Ці принципи розроблені на основі екологічних законів, які є основою координації систем «природа-суспільство». Ця закономірність відображена в принципах людської діяльності щодо охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки, які передбачають:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки в усіх сферах суспільного життя;
- забезпечення екологічно безпечного для здоров'я людини середовища;
- наукові основи природоохоронних заходів, координація економічних, екологічних і соціальних факторів суспільного розвитку, раціонального використання природних ресурсів;
- забезпечити екологізацію суспільного виробництва та широке застосування новітніх технологій;
- відтворення природних ресурсів;
- Комплексно вирішувати екологічні проблеми, прогнозувати погіршення якості компонентів навколишнього середовища тощо.

Період переходу до сталого розвитку та підвищення ролі громадськості в прийнятті управлінських рішень наголошує на таких принципах управління навколишнім середовищем:

- громадські;
- своєчасність прийняття управлінських рішень;
- регулювання екологічних мотивів в економічних відносинах;
- міжнародне співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища та використання природних ресурсів;
- підвищення екологічної свідомості та відповідальності за негативний вплив на довкілля;
- збереження біорізноманіття тощо.

Характер управлінської діяльності, пов'язаної із здійсненням природоохоронних заходів, відображається через функції управління

природоохоронною діяльністю. Тому управління природоохоронною діяльністю в певній природоохоронній сфері можна виразити як виконання групи пов'язаних між собою функцій. Функції управління представлені напрямками діяльності та відповідними завданнями щодо забезпечення охорони навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів та екологічно безпечної життєдіяльності людини[33].

Функції управління в галузі природокористування та охорони навколишнього середовища - основні види діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань щодо забезпечення раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів організації, охорони навколишнього середовища та забезпечення екологічної безпеки.

На сьогодні не існує єдиної методики класифікації функцій екологічного менеджменту. Крім того, у деяких випадках одна і та ж функція може тлумачитись і як правовий інструмент, і як адміністративний метод.

Аналіз інформаційних джерел показав, що найпоширенішими класифікаціями управлінських функцій є наступні.

Розташування функціональних об'єктів розподілено на різних рівнях ієрархії органів управління. Вони називаються економічними і існують між вищими і нижчими органами управління.

Функції управління, закріплені за суб'єктом управління, називаються організаційними функціями. У ньому визначено набір функцій, що показують фази управління. Це основні функції зовнішнього управління, управління операціями та кінцевого управління[29].

Функції первинного управління включають: визначення цілей (наприклад, підвищення екологічної безпеки поводження з відходами), прогнозування (зменшення забруднення водозбору) і планування (реструктуризація установки систем скидання забруднення).

Ціль є вихідною точкою процесу управління та основою для реалізації всіх інших функцій процесу управління. Практично всі сторони

життєдіяльності будь-якої організації підлягають прогнозуванню - наступній функції первинного менеджменту. Він розробляє систему прогнозування, що складається з соціальних, економічних, демографічних і науково-технічних прогнозів. Планування також відноситься до попереднього управління, оскільки планування включає визначення цілей, перелік засобів і методів їх досягнення, узгодження цілей, оцінку витрат і результатів. У загальному вигляді функція планування спрямована на визначення системи заходів, що забезпечують досягнення поставлених цілей.

Функції управління операціями включають:

- організація (включаючи організацію об'єкта і суб'єкта управління, роль суб'єкта на об'єкті);
- мотивація (стимулювання через моральний або адміністративний вплив), координація дій;
- усунення конфліктів.

Функції кінцевого управління включають контроль, облік і аналіз. Контроль забезпечує відповідність діяльності (діяльності) об'єктів та органів управління цілям та іншим критеріям (законам, постановам, наказам, нормам, правилам). У процесі контролю перевіряються результати роботи, ступінь відхилення від запланованого етапу, визначаються причини і винуватці невиконаної роботи.

Серед усіх функцій екологічного менеджменту особливе значення має організаційна функція, яка забезпечує взаємозв'язок і ефективність усіх інших функцій управління. Її сутність виявляється у створенні інститутів управління, побудові структури організації управління, формуванні управлінського підрозділу і ланок, формулюванні правил і положень організації управління, встановленні взаємовідносин між організаціями управління, виборі та розміщенні інститутів управління. і т.д. персонал тощо.

Відповідно до законодавства (ст. 16 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища») управління охороною навколишнього природного середовища включає здійснення таких функцій, як

спостереження, дослідження, екологічна експертиза, контроль, прогнозування, планування, повідомлення та іншу адміністративну діяльність у сфері[39].

Варто зазначити, що всі функції управління у сфері охорони навколишнього природного середовища пропонується умовно поділити на декілька груп: організаційну, профілактично-охоронну та стабілізаційну функціональні групи.

Організаційні функції екологічного менеджменту включають:

- просторово-часова організація природних об'єктів;
- ведення природного та ресурсного кадастрів;
- екологічне планування та прогнозування.

Профілактично-захисні функції — екологічний моніторинг, екологічний аудит, екологічна експертиза, екологічний контроль, екологічне страхування.

Функції стабілізації повинні включати повідомлення про умови навколишнього середовища, правила та екологічні дозволи.

В системі організації природоохоронної діяльності в Україні прийнято класифікувати функції управління навколишнім середовищем за розподілом органів управління.

У зв'язку з цим функції природоохоронного управління поділяються на загальні функції та спеціальні функції. Загальні функції виконують національні законодавчі, адміністративні та юридичні органи, а спеціальні – суб'єкти, які мають спеціальні повноваження щодо управління навколишнім середовищем відповідно до чинного законодавства[59].

До загальних функцій відносяться:

Законодавче регулювання. Визначає основні напрями національної екологічної політики, забезпечує узгодженість і збалансований розвиток взаємовідносин суспільства і природи, формування і розвиток законодавчої та правової бази, а також стан охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, екологічної безпеки та природокористування.

Прогнозування. Отримати науково обґрунтовані варіанти показників якості природного середовища та здоров'я населення, показників природно-ресурсного потенціалу, ризиків виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, тенденцій розвитку показників збалансованого розвитку.

Планування. Збалансована прогнозованість у використанні, відновленні та охороні навколишнього природного середовища, розробка міждержавних, державних, регіональних і місцевих природоохоронних планів, планування заходів із запобігання та реагування на надзвичайні ситуації з метою забезпечення екологічної безпеки.

Організація. Забезпечувати реалізацію національної екологічної політики на національному та міжнародному рівнях в контексті збалансованого розвитку, максимально сприяти реалізації законів та інших нормативно-правових актів з питань охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, організації стан природокористування.

Координація. Координувати діяльність міністерств, відомств, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та належності у сферах охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання та відновлення природних ресурсів та екологічної рівноваги.

Погодження. Максимальне узгодження поточних і перспективних програм роботи промисловості, підприємств, установ і організацій з охорони навколишнього середовища та використання природних ресурсів.

Контроль і нагляд. Забезпечувати дотримання всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності та належності, а також громадянами вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

До спеціальних функцій належать:

Біовпорядження. Формувати національну екологічну мережу з біосферою як ядром (центром), охороняти та поширювати біорізноманіття, зміцнювати механізм регулювання біологічного середовища.

Ресурсовпорядження. Здійснення просторової регіональної організації природних ресурсів та об'єктів: землеустрій, лісовпорядкування, паспортизація водних об'єктів, встановлення районів з особливим режимом використання та охорони.

Розподіл і перерозподіл природних ресурсів. Механізми переходу права користування природними ресурсами (право власності) та припинення права користування (право власності).

Облік природних ресурсів. Ведення кадастру природних ресурсів (сукупність кількісних, якісних та інших характеристик еколого-економічного та правового стану природних ресурсів): землі, води, лісів, рекреації, родовищ корисних копалин, рослинного і тваринного світу, Червоної книги України, об'єктів Територіальний природно-заповідний фонд, відходи, екологічно небезпечні об'єкти та території тощо.

Спеціальний контроль. Державний контроль за додержанням норм і правил у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання та відновлення природних ресурсів, у тому числі землі, надр, поверхневих і підземних вод, атмосфери, лісів, інших видів рослинного і тваринного світу, морського середовища і природних ресурсів, територіального моря, континентального шельфової та виключної (морської) економічної зони, території та об'єктів природно-заповідного фонду України, а також у сфері поводження з відходами, дотримання стандартів екологічної безпеки.

Лімітування. Підприємства, установи та організації мають право обмежувати використання або експлуатацію природних ресурсів, скидання та скидання забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, утворення та розміщення відходів.

Нормування. Визначати гранично допустимі скиди та нормативи скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище та інші види шкідливого впливу на навколишнє природне середовище, а також плату за забруднення навколишнього природного середовища та розміщення відходів. Впровадити стандарти екологічного менеджменту та аудиту.

Експертиза. Забезпечення екологічних досліджень, аналізу, оцінки об'єктів чи діяльності, здатних негативно вплинути на стан навколишнього природного середовища та здоров'я населення безпосередньо або під час їх здійснення (заявки, реалізації тощо) та забезпечення підготовки висновків щодо їх відповідності екологічним вимогам.

Моніторинг. Спостереження, збір, обробка та передача, зберігання та аналіз інформації про стан навколишнього природного середовища, оцінка та прогнозування його змін і небезпек, формулювання науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень.

Вирішення спорів. Вирішує спори між суб'єктами екологічних правовідносин, захищає посягаюче навколишнє середовище та права пов'язаних з ним суб'єктів.

Забезпечення відповідальності за екологічні правопорушення.

Складання протоколів та розгляд справ про адміністративні правопорушення у сфері охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів; притягнення до відповідальності за збитки та збитки, завдані порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, про відшкодування; обмеження чи зупинення (тимчасове) діяльності підприємств та об'єкти незалежно від форм власності та підпорядкування, якщо при його експлуатації порушуються законодавство про охорону навколишнього природного середовища, вимоги дозволів на природокористування та здійснюються скиди забруднюючих речовин, що перевищують гранично допустимі скиди та нормативи[24].

Стандартизація. Сформулювати та встановити звід обов'язкових правил, вимог, норм і стандартів у сфері використання природних ресурсів для захисту

навколишнього природного середовища від забруднення та інших шкідливих впливів і забезпечення екологічної безпеки.

Аудит. Збирає інформацію та оцінює стан навколишнього середовища, діяльність, заходи, умови та відповідність системи екологічного менеджменту об'єкта аудиту (юридичні особи, природні об'єкти, плани, проекти тощо) екологічним вимогам, дає рекомендації щодо покращення її екологічних аспектів. .

Сертифікація. Ідентифікувати, перевірити та задокументувати об'єкт сертифікації відповідно до встановлених екологічних вимог.

Ліцензування. Екологічне обґрунтування, адміністративно-правове та народногосподарське регулювання, а також екологічний контроль виробничих і сервісних сфер, шляхом видачі ліцензій на певні види діяльності, розвідку (розвідку) і видобуток родовищ, розміщення (зберігання) відходів, діяльність, що завдає шкоди навколишньому середовищу, ТОЦО .

Страховання. Визначення відповідальності страхувальників (страховиків) за ризики, пов'язані з наднормативним забрудненням навколишнього природного середовища.

Організація освіти. Організувати екологічну освіту, забезпечити безперервну екологічну освіту населення, провести обов'язкове екологічне навчання керівників.

Інформування. Забезпечувати систематичне та оперативне інформування населення, органів державної влади, підприємств, установ, організацій та громадян про стан навколишнього природного середовища, захворювання населення.

Постійне вдосконалення управління. Процес систематичного оцінювання системи управління навколишнім середовищем країни, розроблення та впровадження заходів щодо підвищення ефективності та результативності управління навколишнім середовищем.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЯМИ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

3.1. Шляхи підвищення ефективності управління землями природно-заповідного фонду

Управлінський підхід до природоохоронної діяльності базується на розроблених методах, механізмах, які дозволяють ефективно вирішувати проблеми природокористування та охорони навколишнього середовища.

Існуюче управління природоохоронною діяльністю в Україні включає адміністративний, економічний та ринковий підходи.

Адміністративні методи, як власне методи управління, пропонують можливість забезпечити виконання певних умов або рішень. Економічний підхід створює матеріальні переваги екологічної поведінки та проявів екологічної свідомості. Ринковий метод використовує метод купівлі-продажу, а об'єктом купівлі-продажу є права на викиди забруднюючих речовин.

Адміністративний підхід до природоохоронної діяльності ґрунтується на застосуванні встановлених законодавством заборон і дозволів. Це означає запровадження відповідних правил і обмежень, а також прямого контролю та дозволів для процесів, які впливають на навколишнє середовище. Таким чином, фізичний користувач встановлює допустимі рівні забруднення елементів навколишнього середовища та використання природних ресурсів, яких він повинен дотримуватися[6]..

Спочатку використовують нормування природних антропогенних навантажень:

- норми екологічної безпеки (гранично допустимі концентрації і гранично допустимий вплив на навколишнє середовище, а також вміст шкідливих речовин у продуктах харчування);

- гранично допустимі скиди та викиди забруднюючих хімічних речовин у навколишнє природне середовище;

- ступінь впливу фізичних і біологічних факторів на природне середовище.

Додатково використовуються:

- технічні стандарти, що регулюють утворення забруднюючих речовин і відходів у виробничих процесах, а також екологічні вимоги, що застосовуються до чистих викидів і технічної ефективності викидів;

- Стандарти якості продукції.

Контроль за виконанням природоохоронного законодавства покладено на національні наглядові (контрольні) органи, в яких певну роль відіграє громадський контроль.

На сьогоднішній день адміністративний підхід до природоохоронної діяльності максимально забезпечує захист екологічної безпеки України, але фактично не враховує економічних особливостей виробництва, не виконує стимулюючої ролі в процесі прийняття управлінських рішень, не має великого впливу. про розвиток екологічної освіти[52].

Економічні методи управління природоохоронною діяльністю є більш перспективними як у розвинених країнах світу, так і в Україні. Існують такі економічні стимули, які сприяють зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище: спецплата за використання природних ресурсів, екологічні податки за забруднення навколишнього середовища, пільгові кредити, проектне фінансування, екологічне страхування, субсидії. Економічний вплив на природокористувачів, які порушують екологічні вимоги, передбачає штрафи. Саме економічний механізм природокористування забезпечує надходження фіскальних ресурсів до державних фондів, які використовуються на природоохоронні заходи.

Однак цей механізм в Україні не ідеальний. Варто зазначити, що впровадження принципу «забруднювач платить» стимулювало підприємців до впровадження екологічних технологій та впровадження природоохоронних заходів. Але принцип все ще не працює: легше заплатити за забруднення, ніж будувати об'єкти чи купувати очисне обладнання, коли інвестиційних коштів бракує. Істотним недоліком платіжних систем є те, що вони не засновані на принципі відтворюваності та компенсації. Це пов'язано зі слабкою економікою компаній-забруднювачів, що робить їх менш мотивованими вживати заходів із захисту довкілля[24].

Ринковий управлінський підхід до природоохоронної діяльності формує ринок угод і продажу, а також перерозподіл прав на забруднення (викиди та реалізація викидів). У процесі впровадження національне адміністративне агентство має визначити допустимий рівень негативного впливу на елементи навколишнього середовища на основі загального обсягу викидів забруднюючих речовин.

Зараз цей метод в Україні майже не використовується. Для його активізації необхідно організувати видачу та вільний продаж зацікавленим особам дозволів – прав на викиди забруднюючих речовин.

Хоча ринковий підхід є перспективним, він не позбавлений недоліків. Є побоювання, що ринкові стимули можуть переважити природні цінності. Якщо на території протягом тривалого часу не вживаються природоохоронні заходи (за умови, що природний користувач-забруднювач має дозвіл), це може призвести до дисбалансу екосистеми та зникнення.

Крім вищезазначених методів управління, в літературі вказується на необхідність прийняття ідеологічного методу управління природоохоронною діяльністю на основі екологічної освіти та освіти. Їх можна використовувати в поєднанні з іншими методами, включаючи пропаганду екологічної інформації, навчання, публічні заходи тощо.

Досвід розвинених країн з ринковою економікою показує, що в екологічному менеджменті необхідне поєднання адміністративного нагляду та

стимулювання. Для ефективного управління навколишнім середовищем в Україні необхідно не лише інтегрувати такі механізми управління, а й враховувати економічні та соціальні умови регіонів і міст. Це забезпечить певні умови для підвищення екологічної безпеки навколишнього середовища шляхом впровадження технологічних інновацій та методів управління у виробництво.

3.2. Екологічна політика та її реалізація

Узгодженість дій та оптимізація вимог людини до природного середовища забезпечують сталий розвиток суспільства. У зв'язку з цим важливу роль екологічна політика відіграє як державно-владну та державно-управлінську діяльність, так і діяльність підприємств (організацій) і громадськості.

Екологічна політика – це комплекс заходів, спрямованих на охорону навколишнього середовища, захист і відновлення природних ресурсів, впровадження безвідходних і маловідходних, екологічно чистих технологій, проведення природоохоронної освіти та навчання, правову охорону екосистем тощо, з метою забезпечення найкраще використання природних умов[43].

Розрізняють такі види екологічної політики: глобальну, державну (національну), регіональну, локальну, корпоративну. Глобальна екологічна політика спрямована на вирішення глобальних екологічних проблем і проведення міжнародних екологічних акцій. Національна екологічна політика є визначальною. Вона розробляється разом з іншими видами екологічної політики та є основою для розробки регіональної та місцевої екологічної політики, що реалізується на рівні міста, села та корпоративної політики.

Метою державної екологічної політики є стабілізація та покращення стану навколишнього природного середовища в Україні шляхом інтеграції екологічної політики в соціально-економічний розвиток України, забезпечення екологічно безпечного природного середовища для життя і

здоров'я людей, запровадити екологічно збалансовану систему природокористування та охорони природної екосистеми.

Національна екологічна політика є невід'ємною частиною національної політики, яка відображає низку цілей і завдань країни в галузі екології, які формуються політичною системою країни відповідно до її соціального призначення та реалізуються за допомогою певних систем.

Нормативно-правовою базою екологічної політики є

- Конституція України, Кодекс законів України, закони України, укази Президента України, постанови та рішення Верховної Ради України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України;

- Нормативно-правові дії центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та органів місцевого самоврядування;

- Національна енергетична стратегія;

- Генеральний план розвитку населеного пункту та розселення;

- Ратифікація міжнародних конвенцій і протоколів, використання міжнародних правил і стандартів тощо.

Екологічна політика включає такі елементи: принципи, пріоритети, цілі, суб'єкти, об'єкти, механізми реалізації, інструменти тощо. Принципи екополітики мають інтегрований підхід, включаючи правові, економічні, соціальні та інші аспекти, найбільш актуальні для взаємодії суспільства та природного середовища[37].

Суб'єктами екологічної політики є держава, суб'єкти господарювання (підприємства, організації), науково-дослідні організації, політичні партії, громадські організації та окремі громадяни. Перелік об'єктів екополітики досить великий, включаючи інститути загального та спеціального потенціалу, промислові та інші організації, установи, населення, елементи навколишнього середовища Землі, космічного простору тощо.

Реалізація екологічної політики здійснюється з використанням адміністративно-правових, економічних, організаційних і психосоціальних засобів регулятивного впливу.

Зміни до Закону України Законом про засади (стратегію) національної екологічної політики України на період до 2020 року пропонується вважати стратегією політики до 2030 року.

Проект розроблено на виконання спільної з Європейським Союзом угоди щодо визначення основних стратегічних цілей та завдань нової національної екологічної політики, яка враховуватиме сучасні міжнародні стандарти та законодавство, що діє в країнах ЄС.

Уряд України схвалив проект Закону про Основи національної екологічної політики (Стратегію) на період до 2030 року, який буде подано на розгляд Верховної Ради.

Регіональна екологічна політика спрямована на досягнення п'яти важливих стратегічних цілей, включаючи відповідні завдання.

1. Суспільство формує екологічні цінності та принципи сталого споживання та виробництва.
2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України.
3. Забезпечення інтеграції екологічної політики в процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України.
4. Зменшити екологічні ризики для екосистем і здоров'я населення до соціально прийняттого рівня
5. Удосконалення та розвиток національної системи управління навколишнім середовищем

До 2030 року Україна отримає сучасну систему моніторингу, ринкові механізми зеленої економіки та скоротить викиди парникових газів і викиди від стаціонарних джерел на 15% порівняно з 2020 роком. Стратегія містить 30 індикаторів для вимірювання успішності її реалізації.

Регіональна екологічна політика – це система цілей, завдань і дій органів державної влади та місцевого самоврядування, спрямованих на охорону елементів навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки населення, яке проживає на території регіону. Така

політика формулюється відповідно до норм та інтересів країни, враховуючи соціально-економічні та екологічні умови території[15].

Наразі актуальною є діяльність регіонів щодо адаптації законодавства України до норм і стандартів ЄС у сфері довкілля. Місцеві органи влади наділені повноваженнями щодо проведення реформ у сферах екологічної політики, пов'язаних з оцінкою впливу на довкілля, стратегічною екологічною оцінкою, поводженням з відходами, водними ресурсами, якістю атмосферного повітря тощо.

3.3. Напрямки поліпшення стану природно-заповідних земель в регіоні

Для досягнення екологічної рівноваги території України з метою припинення процесу деградації довкілля необхідно збільшити площу екомережі, що є стратегічним завданням, визначеним основними засадами Держприроди Політика України до 2030 року (Стратегія).

Екомережа — це єдина територіальна система, що включає ділянки природних ландшафтів та інші території, що мають особливе значення для охорони та відновлення довкілля.

Миколаївська обласна екомережа входить до складу Національної екомережі України.

Частка земель природно-заповідного фонду в Миколаївській області представлена недостатньо і залишається значно меншою, ніж на більшій частині України. Середня частка таких земель в Україні становить 6,8%, тоді як у більшості країн – членів ЄС – 21%.

Така ситуація зумовлена значним ступенем економічного розвитку території Миколаївської області. У структурі угідь сільськогосподарські угіддя становлять 81,1 %, з них оброблювані землі — 69,3 %. Частки землі, що збереглися в природному стані, є невеликими, тому збереження їх шляхом заповідання є актуальним пріоритетом[28].

.За роки незалежності розмір природно-заповідного фонду України подвоївся, але цього виявилось недостатньо для захисту рідкісних і зникаючих рослин і тварин та місць їх існування.

Законом України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII затверджено основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року та визначено стратегічні завдання. Однією з них є ціль 2 «Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України», реалізація якої передбачає збільшення та розширення території фонду природно-заповідного фонду (особливо заповідних територій національних природних парків та регіональних ландшафтних парків), в Чорне море та Суша та води Азовського моря створюють та забезпечують охорону та функціонування системи репрезентативного та ефективного управління територією та об'єктами природно-заповідного фонду, у тому числі транскордонного та європейського та міжнародного значення до 2030 року площа земель[16].

З метою розширення території та мережі об'єктів Миколаївського обласного природно-заповідного фонду протягом 2021 року розроблено проект створення 6 об'єктів фонду природно-заповідного фонду місцевого значення: ботанічні пам'ятки природи в м. Миколаєві: «Горизонтальний дуб», вул. «Дуб вул.Садової» та «Дуб Темводський», а також ботанічний заказник «Балка Зарубина» (44,39 га), ландшафтний заказник «Сухобалківський» (108,1 га), «Каталінський» (160,42 га).

Заходи щодо розширення площі природно-заповідного фонду здійснюються відповідно до комплексного плану охорони навколишнього природного середовища Миколаївської області на 2021-2027 роки.

За результатами інвентаризації перспективних територій та об'єктів природно-заповідного фонду Первомайського району Миколаївської області визначено 16 перспективних об'єктів спадщини природного заповідного фонду досягне 15% території країни.

Основна програма екомережі складається із 151 територій та об'єктів. Його структурні елементи такі: Ключові території - 106, з них: 10 загальнодержавного значення, 96 місцевого значення; Сполучні території - 35, з них: 4 - загальнодержавні, 31 - місцеві; Буферні зони - 5 загальнодержавного значення[35].

Ключовими територіями загальнодержавного значення з найбільшою концентрацією біологічного та ландшафтного різноманіття є Бузьке, Петропавлівське, Актівський каньйон, заповідні території «Василева Пасіка» та «Лабіринт», частина природних заповідників «Єланецький степ» та «Михайлівський степ», півострів Кімбурн, с. острови Довгий і Круглий, Тилігульський лиман і його узбережжя, Капустяна балка, озеро Солонець-Тузли, Христофорівські плавні та ін.

Основна програма екомережі складається із 146 територій та об'єктів. Його структурні елементи такі: Ключові території - 106, з них: 10 загальнодержавного значення, 96 місцевого значення; Сполучні території - 35, з них: 4 - загальнодержавні, 31 - місцеві; Буферні зони - 5 загальнодержавного значення. значення.

Збільшення площі національної екомережі має відбуватися в основному за рахунок розширення існуючих та створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Складовими елементами екосистеми є водно-болотні угіддя.

У Миколаївській області є два водно-болотних угіддя міжнародного значення: «Тилігульський лиман» і «Ягорлицька затока». Загальна площа 20200 га, що становить 0,8%.

Землі, які передбачається внести до переліку водно-болотних угідь міжнародного значення, це «Бузькі брояки», «Христофорівські плавні», «Новоодеські плавні».

Водно-болотне угіддя «Ягорлицька затока» розташоване в Херсонській та Миколаївській областях. Це одне з найменш змінених водно-болотних угідь міжнародного значення на узбережжі Чорного моря. Це особливо цінне

середовище існування для видів тварин на ключових етапах їхнього життєвого циклу: місця нересту та годівлі для риб, місця гніздування та зимівлі для птахів. Загальна чисельність гніздових пташиних зграй досягає 3500-4000 пар[19]. На траві біля моря росте найбільше в Європі наземних орхідей.

Водно-болотне угіддя Тилігульського лиману розташоване на межі Миколаївської та Одеської областей. Займає акваторію Тилігульського лиману та прибережні схили. Це типовий напівзамкнутий чорноморський лиман. Тилігульський лиман, прибережні коси та солоні озера в заплавах є важливими місцями розмноження, нагулу та міграції багатьох видів птахів. Тут спостерігали понад 280 видів птахів. У флорі багато рідкісних і зникаючих рослин, занесених до Червоної книги України: підсніжник Ельвеза, довгоносик український, граффа, шорстка, лессінга, тюльпан Шренка та бузок.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Охорона праці - це система актів законодавства, соціально-економічних, організаційних, технічних, санітарно-гігієнічних і медичних, а також профілактичних заходів і засобів, спрямованих на охорону здоров'я і працездатності людини в процесі праці.

Під охороною праці розуміється правова сукупність трудового права, яка об'єднує норми, безпосередньо спрямовані на забезпечення безпечних для життя і здоров'я працівників умов праці. Він включає наступні набори специфікацій[38]:

- Правила техніки безпеки та промислової гігієни;
- спеціальні правила охорони праці осіб, зайнятих на важких, шкідливих і небезпечних умовах виробництва;
- Правила охорони праці жінок, неповнолітніх та осіб з обмеженою працездатністю;
- Положення, що регламентують діяльність органів державного нагляду та громадського контролю, а також положення про встановлення відповідальності за порушення законодавства про охорону праці;
- Нормувати планування та організацію роботи з охорони праці.

Працівники піддаються впливу різних шкідливих факторів виробничого середовища на виробництві. За характером впливу шкідливі фактори поділяються на фізичні, хімічні, біологічні та психофізіологічні.

До фізичних факторів відносяться параметри повітря в приміщенні (температура, вологість, швидкість руху повітря), вібрація, шум, нетоксичний пил, пара, різні випромінювання, освітлення.

Хімічні агенти включають токсичний пил, пари та гази.

До біологічних факторів відноситься вплив мікроорганізмів і бактерій рослин і тварин (при обробці натуральних волокон, шкіри, шкіри).

До психофізіологічних факторів належать фізичні та нервово-психічні перевантаження, які пов'язані з напруженою, монотонною роботою.

Кожен із цих факторів впливає на організм людини, що призводить до порушення функцій організму, професійних захворювань чи отруєнь.

Висока продуктивність праці на топографо-геодезичних роботах повинна забезпечуватися комплексом заходів безпеки, наявністю механізованого транспорту, безперебійним постачанням матеріалів, спецодягу та харчування. Технічна програма передбачає безпечне обладнання та технічний персонал на початку, зазначено в обговоренні та захист.

Згодом на основі технічного плану перед початком польових робіт у поєднанні з природно-географічними та економічними характеристиками району робіт був сформульований робочий план безпечної організації польових робіт у місцевих специфічних умовах. Враховуючи цю інформацію, секретар партії за участю старшини розробив план робіт геологічного курсу та генеральний план маршруту руху бригади[36].

Для району дії третьої-четвертої бригади та району дії однієї-двох сторін складено груповий план руху бригади охорони. Потім ці сценарії були об'єднані для створення дорожньої карти всієї обстеженої території. Такі карти використовуються експедиційним управлінням органів безпеки та організації партійно-бригадної роботи. Очищується та змінюється в залежності від виду роботи, способу пересування тощо. Крім мінімальної географічної основи на дорожній карті більш чітко позначаються: маршрут руху бригади, місце і дата зупинки бригади, місце радіозв'язку і місце зустрічі бригади з головою партії, розміщення продовольчих пунктів, без необхідності партійних та експедиційних штабів. План роботи організації робіт і план переміщення екіпажу після затвердження головним інженером або головним інженером експедиційної бригади стають засобами планування дій по відправці та керівництву експедиційною бригадою і бригадою.

Трудове законодавство вимагає від компаній забезпечити безпечні умови праці для всіх працівників, тому, готуючись до польових робіт, керівники експедицій та члени партії вживають заходів для запобігання хворобам і травмам.

По-перше, відбір осіб, яким не протипоказано виконувати роботу, передбачену планом, є проблемою в даній географії. З цією метою проводиться обов'язковий медичний огляд усіх працівників. При цьому при направленні запитується думка про можливість проходження медичного огляду працівниками, які перебувають в експедиційних умовах, пішки, ночівлі в наметах, в певних географічних умовах на роботі підіймаються на високі будинки, дерева тощо.

Велику допомогу в роботі експедицій та зборів на випадок аварій надавали місцеві жителі та місцева влада. Тому керівники експедицій і партій при першому знайомстві з районом робіт повинні повідомити робочу і районну управу, госпполіцію, що на його території будуть проводитися топографо-геодезичні роботи.

Обов'язковий інструктаж та інструктаж працівників виїзних робіт перед виходом з роботи. Вступний інструктаж є обов'язковим для нових працівників і студентів-практикантів. Після призначення на певну роботу вони проходять інструктаж на робочому місці та проходять практичне навчання безпечним умовам і методам праці. Окрім роботи кожен вчиться організовувати безпечні переходи, перехрестя, перехрестя, орієнтуватися, надавати першу медичну допомогу потерпілим на місцевості. Працівники, зайняті на механічних роботах або роботах підвищеної небезпеки, що потребують технічної підготовки, спочатку проходять спеціальну підготовку, а потім виконують практичні роботи на місцевості, у полі, на морі та в горах. Після проходження перевірконого іспиту вони отримують сертифікат на виконання права на працю. Для навчання та інструктажу на базі повинен бути кабінет охорони з літературою, плакатами, наочними посібниками, засобами безпеки. [27]

Під час роботи в районах із спалахами інфекційних захворювань керувати заходами щодо запобігання цим захворюванням, вивчати норми і форми застосування засобів захисту від комах. У всіх експедиціях перед початком роботи необхідно неодноразово вивчати засоби і методи надання першої допомоги потерпілим.

Важливість транспорту у всіх видах геодезичних робіт важко переоцінити. Виконання всіх польових геодезичних робіт щодо тріангуляції, полігональної зйомки, нівелювання та зйомки передбачає постійне переміщення від точки до точки. Крім того, як інструменти в геодезичних роботах беруть участь різні засоби пересування: автомобілі, літаки, кораблі. Переміщення і переходи в геодезичних роботах складають особливий клас норм часу, причому в різних видах робіт і в різних географічних умовах вони складають 30—40% норми часу. Можна побачити, що мобільні травми на місцевості та наземних роботах становлять від 20% до 30% усіх нещасних випадків. Така ситуація змушує звернути увагу на організацію та облаштування перехресть, дисципліну та систему перехресть, механізацію надійних транспортних засобів, підвищення відповідальності та якості транспортної роботи, скорочення перехресть водних шляхів та навчання водіїв[39].

Вимоги безпеки:

1. Відповідність наявних транспортних засобів якості робочого процесу, доріг, мостів, транспортних умов.
2. Придатність погодних умов для польоту, плавання, проходження та перетину.
3. Технічний стан та придатність транспортного засобу.
4. Наявність кваліфікованих та дисциплінованих водіїв та контроль за їх здоров'ям.
5. Надати набір слюсарних інструментів, дорожні запчастини та матеріали.

6. Забезпечити продуктами харчування, паливно-мастильними матеріалами.

7. Наявність аварійно-рятувального обладнання.

8. Наявність зв'язку (радіозв'язку) з партійними (експедиційними) базами в будь-якому місці.

9. Укладайте товари правильно, не перевищуючи ваги та габаритів.

10. Пасажирські сидіння розташовані зручно та рівно.

11. Дотримуйтесь правил дорожнього руху, плавання та польотів.

12. Наявність точної інформації про моделі руху та здатність орієнтуватися в траєкторії руху.

Окрім загальних правил безпеки, необхідно знати й умови безпеки, які стосуються лише автомобільного транспорту. Кожен автомобіль повинен пройти техогляд (ТО) (ТО-2), на підставі якого видається сертифікат технічної придатності на автомобіль[45].

За кожним транспортним засобом закріплюється певний водій, який відповідає за перевезення людей у транспортному засобі та засоби безпеки під час перевезення вантажів. Для керування автомобілем для виконання важких польових геодезичних робіт призначається водій 1-го або 2-го розряду або водій 3-го розряду зі стажем роботи не менше трьох років, спеціальною підготовкою та медичним оглядом.

Перед виїздом особа, відповідальна за геодезичні роботи, надає водієві технічні інструктажі з деталізацією завдань і дозволів, а водій проводить попередній огляд автомобіля: працездатність двигуна, заправка, стан гальм, запалювання, рульове керування, освітлення, сигналізація, відсутність витік бензину та масла.

Під час руху водій повинен стежити за дотриманням усіма пасажирями правил безпеки. В одному транспортному засобі з людьми не можна перевозити паливно-мастильні матеріали, важкі бочки, бетонні моноліти, труби, кабелі. При переході по мосту необхідно ретельно перевірити працездатність моста і необхідність підйому вантажу.

При роботі з матеріалами в закритих приміщеннях необхідно дотримуватись правил техніки безпеки при роботі з персональним комп'ютером. Основним обладнанням персонального комп'ютера є монітор, клавіатура, принтер, робочий стіл, крісло.

При розташуванні елементів робочого місця слід враховувати наступні фактори:

- робоча поза оператора ПК;
- простір оператора;
- Можливість огляду елементів робочого місця;
- Можливість огляду простору поза робочим місцем;
- Можливість запису, зберігання документів та інших матеріалів, які використовує оператор.

Взаємне розміщення елементів робочого місця не повинно перешкоджати виконанню всіх необхідних рухів і дій для роботи з персональним комп'ютером, сприяє оптимізації режиму праці та відпочинку, знижує стомлюваність оператора.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження узагальнює теоретичні підходи та практичні аспекти, що забезпечують вирішення наукових питань землеустрою в природно-заповідному фонді.

Отримані результати дозволили зробити висновки та рекомендації теоретичного підходу та прикладного характеру, спрямовані на управління такими землями.

1. Теоретичні основи освоєння земель природно-заповідного фонду свідчать про стабільність динаміки зростання їх площ (у середньому 100 тис. га на рік). Вони також характеризуються своєю універсальністю та згруповані в чотири широкі категорії відповідно до сфери використання: екологічні, науково-інформаційні, соціальні та економічні.

2. Цінність вивчення процесу розвитку природно-заповідного фонду в рамках міжнародного співробітництва полягає в тому, що основні країни Європи раніше за Україну почали будувати екологічні мережі. За цей час вони визначили ідеальні правові аспекти, нормативні характеристики, охорону та використання цих територій та об'єктів. Виходячи з цього, Україна має вчитися та застосовувати досвід європейських країн для формування та розвитку власної екологічної мережі.

Україна, як європейська держава, на законодавчому рівні та в практичній діяльності сприяє подальшим змінам у формуванні загальноєвропейської екологічної мережі, як частини території європейської держави, що має статус природного або частково трансформованого ландшафту, відповідно до Рекомендацій щодо стратегій збереження загальноєвропейського єдиного простору біологічного та ландшафтного різноманіття. На основі формування та розвитку власної екомережі та природно-заповідних фондів моя країна вчиться та активно переймає досвід європейських країн у здійсненні особливої охорони та формуванні єдиної регіональної системи, що включає туристичні

об'єкти, медичне обслуговування та розваги, видовищні, водоохоронні, заповідні та Інші види територій та об'єктів.

Наразі актуальною є діяльність регіонів щодо адаптації законодавства України до норм і стандартів ЄС у сфері довкілля. Місцеві органи влади наділені повноваженнями щодо проведення реформ у сферах екологічної політики, пов'язаних з оцінкою впливу на довкілля, стратегічною екологічною оцінкою, поводженням з відходами, водними ресурсами, якістю атмосферного повітря тощо.

3. Інформаційно-аналітична основа управління процесом землекористування у заповідниках включає три етапи управління, основним з яких є етап техніко-економічної демонстрації. Його суть полягає в уточненні та доповненні матеріалів попереднього погодження та розміщення об'єктів землеустрою, визначенні мети створення, його масштабів та територіального розміщення.

4. Система раціонального використання пошкоджених земель у структурі екомережі України та у фонді природно-заповідного фонду спрямована на припинення втрати природних і напівприродних територій, а також на подальший розвиток і поліпшення цих пошкоджених земель як частина спеціальних реставраційних ділянок. Пошкоджені землі мають бути відновлені шляхом консервації, лісовідновлення та ренатуралізації цих земель, що дозволить вилучити деградовані землі з обігу, проаналізувати їх вартість і визначити їх подальшу участь.

5. Аналіз мережі природно-заповідних територій дозволяє зробити висновок, що вони розташовані із золотим фондом природи. З цього випливає важливість ефективного управління цими територіями, яке дозволить контролювати їх стан, не допускати їх незворотних змін, при яких екосистеми не зможуть відновитися.

Процес управління охороною навколишнього середовища для досягнення встановлених екологічних цілей потребує забезпечення цілеспрямованості та координації діяльності відповідних органів. З цією

метою розроблено та застосовано теоретико-методологічні підходи, які є основою формування та регламентації природоохоронної діяльності на всіх рівнях її здійснення.

6. Для досягнення екологічної рівноваги території України з метою припинення процесу деградації довкілля необхідно збільшити площу екомережі, що є стратегічним завданням, визначеним основними засадами Держприроди Політика України до 2030 року.

7. Аналіз режиму використання земель природно-заповідного фонду дозволяє зробити висновок, що їх використання має відповідати правовому статусу території та об'єктів природно-заповідного фонду та спрямовуватися на охорону, використання та відтворення їх природних комплексів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2022 року. Закон України від 21.12.2010 р. № 2818–VI / Відомості Верховної Ради України, 2011, № 26, ст. 218.

2. Проект закону «Про внесення змін до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» – Режим доступу: https://menr.gov.ua/files/docs/Proekt/proekt_zakony_11_09_2017.pdf

3. Комарницький, В.М. Екологічне право [Текст]: навч. пос. / В.М. Комарницький, В.І. Шевченко, С.В. Єлькін. – К: Центр навчальної літератури, 2006. – 224 с. 53

4. Гетьман, А.П. Організаційно–правовий механізм охорони навколишнього природного середовища [Текст] / А.П. Гетьман // Екологічне право й охорона природи. – 2014. – С. 119–128.

5. Шевчук, Ю.М. Екологічне управління [Текст]: підруч. / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський. – Київ: Либідь, 2004. – 432 с.

6. Шмандій, В.М. Управління природоохоронною діяльністю [Текст]: навч. пос. / В.М. Шмандій, І.О. Солошич. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 296 с.

7. Організація управління в екологічній діяльності [Текст]: підруч. / Н.В. Максименко, В. В. Задніпровський, Р. О. Квартенко; вид. 3–тє, перероб. і доп. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 282 с.

8. Рижова К.І. Механізми екологічного управління природокористуванням в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, м. Київ – Режим доступу <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/12519/1/1.doc>

9. Андрієнко, М.В. Сутність державної екологічної політики на загальнодержавному та регіональному рівнях / М.В. Андрієнко, В.С. Шако //

Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2016. – №9. – Режим доступу: №9<http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1051>

10. Мельниченко, О. А. Елементи державної екологічної політики/О.А.Мельниченко// Державне будівництво. – 2016. – №2.

11. Система управління природокористуванням: процеси удосконалення та теоретичні основи [Електронний ресурс] / С. І. Рассадникова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 5 (21). – С. 167–174. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n5.html>

12. Залєвська–Шишак А. Д. Основні напрями державного регулювання охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів в Україні 54

13. А. Д. Залєвська–Шишак // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право: зб. наук. пр. – 2014. – Вип. 25. – С.46–54.

14. Рассадникова, С.І. Теоретичні основи реформування організаційно–управлінської системи природокористування в Україні в контексті сучасних викликів [Електронний ресурс] //Економічні іновації. – 2014. – Вип.№57. – С. 321–331. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/72589/32–Rassadnikova.pdf?sequence=1>

15. Горлачук В.В. Розвиток землекористування в Україні / В.В.Горлачук. – К.: Довіра, 1999.

16. Управління земельними ресурсами: Підручник / За ред.проф.Горлачука В.В. – Львів: Магнолія плюс; видавець СПД ФО Піча В.М., 2006. – 443 с.

17. Попов А.С. Індикатори системи управління земельними ресурсами // Вісник Львівського національного аграрного університету: Збірник наук. праць. Серія: Економіка АПК. – Вип. 18(1). – Львів, 2021 // www.nbuv.gov.ua.

18. Новаковська І. О. Ефективність використання земель міст. Землеустрій, кадастр та моніторинг земель. 2019. №3. С. 118-123.

19. Мартин А.Г., Аврамчук Б.О. Регулювання землеустрою у Європейському Союзі: напрями адаптації для України. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2018. № 1. С. 4–13.
20. Мартин А.Г., Гунько Л.А., Колганова І.Г. Планування розвитку територій: монографія. Київ: Компринт, 2019. 275 с.
21. Будзяк В.П. Організаційно-економічні проблеми формування збалансованого природоохоронного землекористування. Збалансоване природокористування. 2016. № 3. С. 147-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zp_2016_3_25
22. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 р. № 1105-XIV: станом на 1 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text> (дата звернення: 26.01.2023).
23. Сакаль О.В. Багаторівневий підхід до управління земельними ресурсами в умовах децентралізації влади в Україні / О.В. Сакаль, Н.А. Третяк // Екологічні та соціально-економічні особливості управління природними ресурсами в умовах децентралізації влади: зб. матер. всеукр. кругл. столу, 19 берез. 2015 року. – К.: НУБіП, 2020. – С. 236-241.
24. Управління земельними ресурсами. Т. 2. Економіка землекористування / П.П. Колодій, О.І. Черечон, В.В. Тишковець [та ін.] – Донецьк : УНИТЕХ, 2018. – 438 с.
25. Свиридова Л. А. Світовий досвід державного адміністрування використання та охорони земель із врахуванням вимог екологічної безпеки. Землеустрій, кадастр та моніторинг земель. 2019. №4. С. 74-83.
26. Управління земельними ресурсами. Т. 1. Законодавча база / О.І. Митрофанова, М.О. Пілічева, А.Я. Сохнич [та ін.] – Донецьк : УНИТЕХ, 2018. – 406 с.
27. Скидан О.В. Аграрна політика України в період ринкової трансформації. Житомир: Вид-во «Житомирський національний агроекологічний університет» [Zhytomyr National Agroecological University Publishing House], 2019, 376 .

28. Третяк Н.А. Розвиток системи управління земельними ресурсами як економічна функція власності на землю / Н.А. Третяк. — Херсон: Грінь Д.С., 2019. — 254 с.

29. Млавець Ю.Ю. Охорона праці в галузі: конспект лекцій для студентів математичного факультету. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2017. с.72

30. Богомаз-Назарова С.М., Ткачук А.І., Кононенко С.О. Охорона праці в галузі. Курс лекцій: навч. посіб. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. 144 с.

31. ГОСТ 12.0. 003-74. Система стандартів безпеки праці. Небезпечні і шкідливі виробничі фактори. Класифікація.

32. Голінько В.І. Основи охорони праці: підручник, 2-ге вид. Дніпропетровськ: НГУ, 2014. 271 с.

33. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-ХІІ: станом на 19 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>

34. Кодекс законів про працю України: Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII: станом на 27 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

35. Бурик З.М. Обслуговуюча кооперація сільських територій: досвід політики держав ЄС. Інвестиції: практика та досвід. № 7. 2019. С. 96—102. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2019/18.pdf

36. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ: станом на 27 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

37. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 р. № 1105-XIV: станом на 1 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text> .

38. Управління земельними ресурсами. Т. 3. Кадастрова діяльність та інформаційні системи / А.С. Попов, А.О. Луньов, С.Г. Могильний [та ін.] – Донецьк : УНИТЕХ, 2012. – 445 с. 39. Управління земельними ресурсами. Т.

4. Екологічне, планувальне та будівельне право / О.С. Петраковська, Я.І. Гузова. – Донецьк : УНИТЕХ, 2018. – 282 с. 172

40. Управління земельними ресурсами. Т. 5. Сталий розвиток урбанізованих територій / О.С. Петраковська, Ю.О. Гацій. – Донецьк : УНИТЕХ, 2018. – 485 с.

41. Управління земельними ресурсами. Т. 6. Сталий розвиток сільських територій / С.С. Радомський, В.В. Тимошевський, А.С. Попов [та ін.] – Донецьк : УНИТЕХ, 2018. – 461 с.

42. Управління земельними ресурсами. Т. 7. Теорія та методологія наукових досліджень / Ю.Ф. Креніда, А.Г. Петрушин, О.В. Мотильова [та ін.] – Донецьк : УНИТЕХ, 2018. – 237 с.

43. Аріон О.В. Функціональне зонування в системі оптимізації об'єктів природно-заповідного фонду // УГЖ, 1997, №4, С.35-40.

44. Аріон О.В. Оптимізація природоохоронних територій та її принципи // Ландшафт як інтегруюча концепція ХХІ сторіччя: Збірник наукових праць. - К., 1999. - С. 243 – 246.

45. Брусак В.П., Кричевська Д.А. Ландшафтно-екологічні засади планувальної організації території Ужанського національного природного парку // Фіз географія та геоморфологія Вип 48. 2005.- С.48 – 55.

46. Бучко Ж.І. До питання про еколого-естетичні якості ландшафту // Еколого-географічні дослідження в сучасній географічній науці. – Тернопіль: Вид-во Терн. пед. ун-ту, 1999. – С.46-47.

47. Гетьман В.І. “Гордіїв вузол” заповідної справи // Україна: географічні проблеми сталого розвитку. Зб.Наук. Праць В 4-х т. К.: ВГЛ Обрії, 2004.- Т.2.- С. 51-53.

48. Горб К. Н. Оценка эстетических достоинств природных ландшафтов Украины в целях заповедания: методические принципы и результаты исследований // Гуманитарный экологический журнал. Т.3. Вып.1.– 2001. – С. 3-11.

49. Гриневецький В.Т. До обґрунтування основних понять і методології досліджень ландшафтного різноманіття в Україні // УГЖ, 2000, №2, С.8-13.

50. Гродзинський М.Д., Шищенко П.Г. Збереження та відтворення ландшафтного різноманіття в контексті сталого розвитку. Заповідна справа в Україні. 1998.- Т.4.- Вип. 1.- С. 3 - 7.

51. Гродзинський М.Д. Різноманіття ландшафтних різноманіть // Ландшафт як інтегруюча концепція ХХІ сторіччя: Збірник наукових праць. - К., 1999. - С. 50-56.

52. Домаранський А.О. Антропізація ландшафтів та її відображення в параметрах оцінки ландшафтного різноманіття // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія -Вінниця, 2003. - Вип. 6. -С. 44 – 51

53. Исаченко А.Г. Ландшафтоведение и заповедное дело //Изв. ВГО.- 1989.-Т.121, вып.6.-С.277 - 284.

54. Коржик В.П. Заповідна справа в контексті розвитку ландшафтів //ландшафти та геоекологічні проблеми Дністровсько-Прутського регіону. Матеріали міжнародної наукової конференції. – Чернівці, 2005. – С.161 – 163.

55. Маринич О.М. Наукові засади дослідження ландшафтного різноманіття України // Проблеми ландшафтного різноманіття України: Збірник наукових праць К., 2000. – С. 11-16.

56. Олещенко В.И. Проблемы охраны природно-заповедного фонда Украины //Охрана окружающей среды: охрана, право. К.: Наукова думка. 1982. С. 65 –78.

57. Пашенко В.М. Ландшафтна репрезентативність об'єктів природи // УГЖ. – 2003, № 3. – С. 13 – 21.

58. Попович С.Ю. Природно-заповідний фонд України: аналіз та заходи реорганізації // Збереження і невиснажливе використання біорізноманіття України: стан та перспективи. К.: Хімджест, 2003. – С. 73 –93.

59. Лиманно-устьевые комплексы Причерноморья. Под ред. Г. И. Швевса.- Ленинград: Наука, 1988 .- 303 с